

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Редагує Комітет.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 23.

Відень, 3-го червня 1917.

Ч. 153

Український рух і російський централізм.

Чим сильніше розвиваєть ся український національно-політичний рух і чим яскравіше зазначають ся його цілі, тим яснійше показуєть ся відкрите або масковане вороже відношення до нього Росіян. Виставлені на київськiм конгресі українські жадання стрінули в російській пресі мало зрозуміння. Навіть „Кієвская Мысль“ не могла стримати ся, щоб не висловити сумніву, чи за домаганням автономії України в межах російської федерації, виставленим українським конгресом, дійсно стоїть маса українського народу, чи лише групка української інтелігенції під проводом проф. Грушевського!

Для „Кієвлянина“ в сій справі нема жадних сумнівів. Цілу українську акцію він називає фальшуванням історичної минувшини краю та теперішніх відносин у нїм і скажено кличе всіх незатроєних чадом українства до боротьби против Українців.

Як того й треба було чекати, могутній, раптовий зріст українського руху викликав незабаром і направлену проти нього організацію елементів, виплеканих на Україні протягом довгих років російським шовінізмом; вони обєднали ся в групу „Югороссів“, з якою Українцям певно незабаром доведеть ся рахувати ся. „Кієвлянин“ має всі дані зробити ся головним органом сеї групи.

Поки-що ся група не є сильною і небезпечною для Українців уже тому, що значна частина її членів була занадто тісно звязана з старим правительством, отже не може ждати великої помочи для себе в боротьбі з Українцями від революційного ліберально-соціалістичного правительства, а москвофіли чи „общеросси“ на Україні все були сильні лише підтриманням з центру, на місці-ж ніколи не могли ґрунтовно вкорінитися.

Свою слабість і недостачу нелишень якоїсь міцної ідейної основи, а навіть і послідовної тактики в боротьбі з українством зраджують „Югоросси“ і в своїм органі. Раз „Кієвлянин“, пінячи ся, виголошує Ганнібалеву клятву бороти ся з „Українцями“ до краю; другий раз згоджуєть ся віддати Україну краще „українським відщепенцям“ ніж Німцям і нарешті в статі „До питання про місцеві автономії“ стараєть ся довести, що національно-культурна автономія для Українців більш усправедливлена ніж національно-територіальна.

На жаль централістичні й українофобські елементи на Україні не обмежують ся самими правими „Югороссами“. Сутички, що відбули ся у Києві останніми часами між Українцями й „общероссами“, показують, що й деякі демократи нецілком вільні від централістичних і ворожих усаможостійненню України тенденцій.

Різко негативне відношення Ради робітничих і солдатських депутатів і інших загально-російських революційних

організацій, що находять ся під командою головним чином російських соц.-демократів, до справи утворення українського війська; погрози тих самих кругів перед українським конгресом, що коли він думає проголошувати автономію України й федерацію, його розженуть баґнетами; неузглядненне національних меж цілої України при скликанню краєвого конгресу представників рад робітничих депутатів і інших зїздів російських соціалістичних організацій; неприхильні уваги або й протести кругів, заступлених „Кієвско-ю Мыслью“, проти змагання Українців не допустити до спекуляції землею і иншим народнім добром, бо се, мовляв, неліберально; жадання таких демократів, як Чаговець і ко., заведення в школах українознавства замість цілковитого зукраїнізування шкіл на Україні й деякі инші дрібніші й важніші факти, зазначені у нас у вістках, показують, що й російська та зросійщена ліва демократія на Україні ще не може призвичаїти ся уважати Україну національно-політичною цілістю, яка має право са ма й для себе розв'язувати свої справи.

Та обставина, що Росіяне відкладають усякі важні справи національного характеру до Установчих Зборів і вперто перешкаджають Українцям переводити засаду самоозначення нації в життє, переходячи до порядку над жаданням Українців негайного признання повноти їх національних прав, показує, що російські демократичні, ліберальні, міродатні й неміродатні круги відносять ся до українства в сути річи негативно, хоч з тактичних оглядів говорять иноді Українцям порожні слова про „вільну“, навіть „самостійну“ Україну!

Ті російські круги своєю тактикою хочуть лише виграти час, сподіваючи ся, що теперішнє могутнє піднесення українського руху минеть ся, а російський центр тимчасом скріпить ся, і тоді можна буде вже „рішуче“ поговорити з Українцями. Та їх рахунки хибні. Стримати розвиток українського руху можна було-б лише приверненням назад системи переслідувань, як се було за старого ладу, але на сей крок російські демократи ледви чи зважать ся.

Та що-б не було, український рух буде невпинно розвивати ся далі, бо порушує його не „демаґогічна агітація горстки інтелігентів під проводом проф. Грушевського“, як гадає „Кієвлянин“, а елементарна сила багатоміліонового народу, що розбив кайдани вікового сну й поневолення та простує до нічим необмеженого, вільного національного життя.

Ся елементарна сила захопила навіть окопи на фронті — місце недуже то сприяє пропаґанді й свободному виявленню волі закиненого туди українського населення. Утворення Української Фронтвої Ради, резолюції окремих частей на фронті з жаданням автономії, федерації й націоналізації

армії, вкінці зїзд військових делегатів України у Києві, який репрезентував понад один мільон салдатів Українців, а який ухвалив жадати від тимчасового правительства негайного проголошення автономії України й призначення міністра для українських справ,—се найкраща відповідь „Кіевск-ій Мысли“ та всім тим, які мають сумнів, чи за проф. Грушевським та Українською Центральною Радою стоїть цілий український народ. Отся свідомість і зорганізованість Українців у російським війську є також єдиним шляхом, йдучи яким, Українці досягнуть своєї.

Ніколи ще не виступав український народ з такою єдністю, як тепер; вона перемогла навіть централістичний вплив російської соціальної демократії на деякі частини українського робітництва й зїзди українських соціалістів показують, що й вони виступають як частина єдиної нації, підтримуючи основні національно-політичні жадання цілого українського народу. В сїм також запорука успіху боротьби Українців.

Можемо бути певними, що змагання явних і тайних противників українства споміж живучих на Україні національних меншостей або споміж „тоже-Малоросів“ поставити Україну в залежність від московського центру розіб'ють ся об зорганізовану відпорну волю цілого українського народу.

Одним з важних моментів, що скріпляють змагання Українців до самостійності в межах федеративної Росії, є аналогічне змагання інших недержавних націй Росії. Та коли жадання сфедералізування Росії піднесено на українським конгресі, деякі російські круги з обуренням заявили, що займатися перебудовою цілої Росії се діло російських Установчих Зборів. Обурення Росіян зрозуміле, але нічого їм з сього не прийде. Українці не мають найменшої охоти рішати російських справ, але цілком природно, що Українці яко найбільша з недержавних націй Росії взяли на себе ініціативу в справі перебудови Росії на федеративних основах через негайне утворення основ усамостійнення України.

Під сїм оглядом дуже знаменна резолюція українського національного зїзду, яка „поручає Центральній Раді можливо найскорше дати ініціативу до основи тивкого союзу тих народів Росії, котрі, як і Українці, домагаються національно-територіальної автономії на основах демократичної республіки“. А до сих народів — по зіставленню заяв ріжних націй, зладженім міністерством внутрішніх справ — належать окрім Українців Лотиші, Ести, Литовці, Білороси, Грузини, мусульмане.

Союз з іншими недержавними націями поза межами України та всенародня організація національних сил, до національної армії включно, се той мур, об який розіб'ють ся всі затії русифікаторів і централістів на Україні.

М. Троцький.

Життя і діяльність Івана Франка.*

(Продовженне).*

III.

Під прапором соціалізму. Видання „Громадський Друг“, „Дзвін“ і „Молот“. Дальша наука в університеті. Спільна праця з польськими соціалістами. Друге арештування. Видання „Світа“. Проба спільної праці з народовцями. Співробітництво в „Ділі“. Редагування „Зорі“. Заходи коло заложення власного журналу й дві поїздки до Києва. Одруження й сім'я. Розрив з народовцями. Праця в польській пресі. Самостійна праця для України коло письменства та громадської думки. Третє й останнє арештування.

Пережите й передумане в арешті й безпосередно по виході з нього зробило з Івана Франка переконаного соціаліста.

* Пор. ч. 152.

Сей рішучий зворот до соціалізму й розрив зі „старою суспільністю“ зазначив ся у видаванні журналу „Громадський Друг“, який почав видавати в 1878 р. Михайло Павлик при грошевій допомозі Драгоманова та при співробітництві Франка. Соціалістичний напрям і Драгоманівський правопис були яркою маркою нового видавництва. Та показало ся, що „Гром. Друг“ не може досягнути своєї цілі, бо конфіскація замикає йому доступ до публіки. Тоді за порадою Франка періодичне видавництво перемінено на неперіодичні збірки „Дзвін“ і „Молот“, які одначе так само постигала конфіскація. Так видавництво впадо.

Іван Франко був у нїм найвизначнішим співробітником. З писань, які він у нїм помістив, згадати треба повість „Воа Constrictor“, яка належить до серії „Бориславських оповідань“, і вірш „Каменярі“, який став неначе символом віри нового напрямку.

Притім Франко не кидав науки в університеті, де побіч викладів з української мови й літератури проф. Омеляна Огоновського користав головно з викладів проф. Охоровича, який викладав філософію, психологію, антропологію і преісторію, а також ходив на виклади політичної економії проф. Білінського, римського права проф. Зьрудовського, німецької літератури проф. Зауера. Вже з сих викладів видко, які ріжнородні наукові інтереси були в нього.

По упадку „Гром. Друга“ Павлик виїхав до Женеви, де Драгоманів видавав уже „Громаду“, а Франко почав згуртком молодіжи видавати „Дрібну Бібліотеку“, якої в часі до 1881 р. вийшло 14 випусків. Побіч творів і перекладів Франка друкували ся тут головно переклади з тогочасних європейських письменників. Перекладали Іван Белей (під псевдонімом Роман Розмарин), пізнійший редактор „Діла“, Євген Олесницький, тепер один з найвизначніших українських політиків, Михайло Полянський, опісля лікар у Сербії, Михалина Рощкевична.

Яко соціаліст Франко був тоді гарячим інтернаціоналістом не тільки в теорії, але також в практиці. В 1878 р. він навязав ближші зносини з польськими соціалістами й почав працювати в їх кружках, в тій вірі, що працюючи для поширення соціалізму серед Поляків, він працює також для справедливого поладження польсько-українських відносин. Таки в 1878 р. написав він по польськи популярний „соціалістичний катехизм“, який вийшов безіменно під назвою „Zasady socjalizmu, wyłożone w pytaniach i odpowiedziach“. В 1879 і 1880 рр. викладав він у львівських робітницьких кружках самоосвіти політичну економію. Писав у львівській соціалістичній газеті „Prasa“, яку видавав також Українець, складач Осип Данилюк. При його участі повстала соціалістична програма, яка мала вийти по польськи як „Program socjalistów polskich i rusińskich we wschodniej Galicyi“ Одначе відомий польський соціалістичний діяч Болеслав Лімановський, який у своїх писаннях усе проводив щодо України ідею історичної Польщі, видав сю програму в Женеві (в січні 1881 р.) під зміненою назвою: „Program socjalistów polskich wschodniej Galicyi“. Коли-ж зі Львова проти сеї зміни запротестовано, на титулову картку наліплена нова назва: „Program socjalistów galicyjskich“. Вже ся дрібниця показувала виразно, що польські соціалісти готові користувати ся працею Українців, одначе записуючи її на рахунок „польського соціалізму“ й не думаючи признавати української рівноправности.

Через польських соціалістичних письменників, Лімановського й ин., увійшов Франко в зносини з польськими поступовими журналами, львівськими й варшавськими, й ті зносини згодом ставали щораз живіші. Так став Франко одною з „соціалістичних фігур“ у Галичині. Сій обставині, а зовсім не якісь провині завдячує він свою вандрівку по арештах східної Галичини в 1880 р. Про се читаємо в його автобіографії: „З початком (мабуть в марті) 1880 р. виїхав я в повіт коломийський до К. Геніка до Березова, щоб там пробути якийсь час, по дорозі був арештований в Яблоніві й потім ураз із К. Геніком, Ковцуняком і ще кількома іншими пришпилений до процесу, що вів ся в Колодії проти сестер Павликівен і селян Фокшеїв. Нас тримали три місяці й пустили, а мене спеціал-

но, як неналежачого до сього повіту, велено було відставити під ескортою поліції на місце уродження. Сей транспорт по поліцейських арештах в Коломиї, Станиславові, Стрию і Дрогобичі належить до найтяжших моментів у моїм житті. До Дрогобича приїхав я з сильною гарячкою. Тут впаковано мене в яму, описану в моїй новелі „На дні“, а звідти ще того самого дня (через протекцію) послано пішки з поліціантом до Нагуєвич. По дорозі нас заскочив дощ і промочив до нитки. Я дістав сильну лихорадку, прожив тиждень вдома в дуже прикрих обставинах, вернув до Коломиї, щоб удати ся до Геніка, прожив там страшенний тиждень в готелі, написав повістку „На дні“ й за останні гроші вислав її до Львова, опісля жив три дні трьома центами, знайденими над Прутом на піску, а коли й тих не стало, я запер ся в своїй комнатці в готелю і лежав півтора дня, в гарячці й голоді, ждучи смерти, безсильний і знеохочений до життя. Один з моїх союзників, послианий Геніком, спас мене від голодної смерти. Я ще раз поїхав до Дрогобича, взяв собі паспорт і вернув до Коломиї, а потім пішком пішов до Березова, де в гостиннім домі Геніка прожив кілька тижнів, лічачи ся від пропасниці і гуляючи по свіжому повітрі. Але недовго міг я попасати в Березові. Староста коломиїський дізнав ся про мій побут і наказав жандармам приставити мене до Коломиї; а що в мене не було грошей на підводу, то жандарм, ще хорого, в літню спеку погнав мене туди пішком. Тяжка се була дорога, після якої мені на обох ногах повідпадали нігті на пальцях. Староста дуже озлив ся, побачивши в мене паспорт, але мусів пустити мене на волю, а тільки написав до Львова просьбу, щоб заборонило мені побут в коломиїським повіті, і намісництво се вчинило. Я не дожидав ся другого примусового транспорту й поїхав до Нагуєвич, звідки в осени вернув опять до Львова і знов записав ся на університет“.

З початком 1881 р. розпочав Іван Франко з Іваном Белеєм видавати місячник „Світ“. Новий місячник, який не ставив гостро радикальної програми, однак змістом був усе-таки радикальний, згуртував коло себе цілий ряд молодших письменників, як з Галичини, так і з російської України (між ин. тут уперше виступив на літературне поле Борис Грінченко під псевдонімом Іван Перекопине). Однак з матеріальних причин він упав, не дійшовши навіть до кінця 1882 р. В обох річниках „Світа“ був Франко головним співробітником. Тут він помістив просторе оповідання (недокінчене) п. з. „Борислав смієть ся“ — пробу представити саморідний робітницький страйк бориславських рішників, що закінчив ся великою пожежою Борислава в 1873 р., містив свої й перекладані вірші, літературно-критичні нариси (між ин. про Шевченка), статі на суспільні теми й ин.

Заходом редакції „Світа“, при грошевій допомозі Драгоманова, вийшов в 1882 р. переклад Франка першої частини „Фавста“ Гете. Про сей переклад пише сам Франко в своїм „Нарисі історії українсько-руської літератури“ (Львів, 1910): „Переклад, розуміть ся, далеко не відповідає теперішнім моїм вимогам, але все-таки в ньому я поборов не малі мовні та річеві труднощі, яких не побороли деколи перекладачі багатших літератур“. При нагоді зазначимо, що над перекладом „Фавста“ працював Франко також опісля; плодом сеї праці є „Гелена і Фавст“, третій акт другої частини Гетевого „Фавста“, поміщений в „Літературно-Науковім Вістнику“, кн. X з 1899 р. Сей переклад Франка просто знаменитий.

До „Світа“ писав Франко переважно з Нагуєвич, куди мусів виїхати під весну 1881 р., не маючи з чого жити у Львові, й де перебував до кінця 1882 р. З Нагуєвич ходив Франко до сусіднього Дрогобича працювати для тамошнього робітницького руху. Тоді пізнав у Дрогобичі кільканадцятилітнього гімназиста Гната Дашинського, теперішнього провідника польської соціальної демократії в Галичині, впливаючи на розвиток його світогляду. Побіч статей для „Світа“ писав Франко на селі кореспонденції до київської „Зар-і“, до женецького „Вольного Слова“, яке видавав Драгоманів, а також написав історичну повість „Захар Беркут“, яка одержала премію львівської „Зорі“, буда в ній надрукована в 1883 р. і вийшла тоді-ж окремою відбиткою.

В 1880 р. почала виходити перша українська щоденна газета „Діло“. Її редактор, Володимир Барвінський, запрошував Франка до співробітництва, але вони не могли погодити ся, бо „Діло“ було органом народівців, які вели боротьбу з Драгомановим і його галицькими однодумцями. Пізніше, з села, дав Франко для „Діла“ кілька новель, а в 1882 р., коли Барвінський був на лічненні в Карльсбаді, ширшу статтю про галицьку індемнізацію. Приїхавши з початком 1883 р., безпосередно перед смертю Барвінського, з села до Львова, Франко по смерті Барвінського став співробітником „Діла“, однак не на довго, бо на весну й літо виїхав зі Львова. Вернувши в осени 1883 р. знов до Львова, став Франко співробітником „Діла“, літературно-наукового журналу „Зоря“, яку від 1880 р. видавав Омелян Партицький, і гумористично-сатиричного журналу „Зеркало“. Так почав він працювати в усіх тодішніх народовських періодичних виданнях. Працюючи з народовцями, виготовив він на т. зв. друге всенародне віче, яке було у Львові в 1883 р., реферат про економічні справи, який виголосив на вічу Василь Нагірний і який зробив у краю велике вражіння.

В „Зорі“ став Франко такою необхідною силою, що при кінці 1884 р. Партицький обіцяв передати йому „Зорю“ на власність. Однак народівці не допустили до сього й Партицький передав „Зорю“ „Товариству ім. Шевченка“. Наслідком сього Франко з початком 1885 р. розійшов ся з органами народівців і виїхав до Києва, щоб приспудити київських Українців для видавання нового літературного журналу у Львові. Сим заходам Франка щиро патрунував Драгоманів, який брав Франкови за зле, що він віддає свої сили органам народівців, які беруть його працю, але відносять ся ворожо до його поглядів, і впливав на нього, щоб він задовбив власний журнал і так старав ся самостійною акцією залобити для нових поглядів публіку. Драгоманів усе стояв за як найблизшим єднаннем австрійської й російської України; від київських Українців ждав він, що вони, як поступовіші від галицьких народівців, допоможуть матеріально й літературно стати на ноги в Галичині новому поступовому напрямку, від якого в дальшій розвитку вийде користь і для російської України. Такі були мотиви поїздки Франка до Києва.

Вернувши весною 1885 р. з Києва, Франко почав заходити ся коло організації нового журналу. Однак до його видавання не дійшло. Замість того перейняв він на основі порозуміння з народовцями в осени 1885 р. знов редакцію „Зорі“ — на таких умовах, що він буде дійсним редактором, але зоставатиметь ся під цензурою відповідального редактора Олександра Борковського. Така згода Франка з народовцями дуже вразила Драгоманова й він йому се рішуче витикав у тодішніх листах до нього.

Весною 1886 р. Франко знову поїхав до Києва, де знов були розмови про видавання нового журналу у Львові.

Тоді-ж Франко оженив ся у Києві з Ольгою Хорунжинською. Подружжя мало 4 дітей: найстарший син Андрій, який скінчив був філософський виділ і пробував своїх сил на полі історії української літератури, помер весною 1913 р.; Тарас, звісний з поетичних проб, був гімназійним учителем, а тепер служить при війську; Петро, студент техніки, служить тепер в Українських Січових Стрільцях; донька Анна, виїхавши перед війною до Росії до родини матери, перебуває там досі. П-ні Ольга Франко від довшого часу нервово недужа.

Плян видавання журналу знов не здійснив ся. Гроші, які дістав Франко від київських Українців на сю ціль, послажили до заложення „Наукової Бібліотеки“ (1887—8), яку опісля переіменув Франко на „Літературно-Наукову Бібліотеку“ (1889—1892); тут друкували ся праці Драгоманова, Франка, Павлика й ин., оригінальні й перекладні, які в тодішніх инших українських виданнях не були-б знайшли місця.

В осени 1886 р. Франко таки розійшов ся з народовцями. Хоч завдяки його редакторській праці в „Зорі“ зміст сього журналу став — як на ті часи — дуже багатий і різнородний, однак народівці, хоч і мали над ним цензуру, все-таки бояли ся впливу Франка на загальний напрям „Зорі“, на письменників, які в ній працювали, й на читаючу публіку.

До того додучалося, що Франко в польських журналах, до яких тоді мав уже доступ, як варшавська „Prawda“, петроградський „Кгаж“ та ін., часто сказав під адресою народовців тверде слово критики. Відносини напружувалися — і вкінці за поміщення одного вірша Руданського й одної рецензії Грінченка (під псевдонімом Б. Вільхівський) Франкови відібрано редакцію „Зорі“. — Показалося, що між поглядами людей того напрямку, який повстав під впливом Драгоманова та найвизначнішим представником якого був Франко, й між поглядами тодішніх народовців існують ще глибокі різниці, щоб була можлива спільна праця хочби на літературно-науковім полі. Праця Франка, вже тоді найвизначнішого письменника між сучасними, була бажана, але ідеї, які оживляли ту працю, осуджувалися. І хоч Франко в цілім тим періоді спільної з народовцями праці йшов на компроміси, які на думку Драгоманова й Павлика занадто великі, однак мусів таки вкінці розійти ся з народовцями.

В ті часи, в половині 1880-их років, мав уже Франко живі літературні й особисті зносини з польськими поступовими кругами, писав до львівських і варшавських журналів, належав до провідників львівського тов-а „Czytelnia Naukowa“, яке було тоді огнищем поступової думки у Львові. Сі зносини стали тепер в пригоді Франкови; після того, як він розійшовся з народовцями, праця в польських журналах стала майже одиноким джерелом його заробітку. В липні 1887 р. він став членом редакції радикально-поступового тоді дневника „Kurjer Lwowski“, де працював майже повних 10 літ. Тут зійшовся він ближше з Болеславом Вислоухом, Яном Стапінським і разом з ними брав участь в організації польської селянської партії радикально-демократичного напрямку, яка виступила під кінець 1880-их років під назвою „stronnictwo ludowe“ — „ladowcy“. — Присвечувала Франкови в сій спільній з Поляками праці ідея, яку схарактеризовано вище, згадуючи про його працю з польськими соціалістами при кінці 1870-их рр.: що перемога поступових ідей серед польської суспільности, зломивши політичну силу польської шляхти в Галичині, покладе кінець також національному, політичному й соціальному поневоленню українського народу, бо польські поступовці причиняють ся до заведення таких порядків, які випливають з ідеалу національної, політичної і соціальної справедливости.

Рівночасно працював Франко далі в українськім письменстві, як на літературно-науковім полі, так і для ширення своїх ідей, виробляючи собі і своему напрямку свою публіку однодумців і прихильників. Весною 1887 р. видав він збірку своїх віршів п. з. „З вершин і низин“, в яку увійшло кілька-десять дрібніших ліричних і епічних віршів і поема з часу скасування панщини п. з. „Панські жарти“. Ся збірка знайшла прихильне прийняття серед української читаючої громади, як у Галичині, так і в російській Україні. — Того самого року виїхав у Львові під доглядом Франка літературна збірка „Веселка“, яку буцім-то зложив Андрій Молодченко. В дійсности повстала вона спільною працею української студентської молодіжи у Києві з метою дати українській молодіжи образ рідного села з його природою, людьми та їх життям. Андрій Молодченко — був се неначе псевдонім тої молодішої громади, що складала збірку. Що збірка друкувала ся під доглядом Франка, се свідчить про його звязки з російською Україною.

В тім самім році виїшов у Львові під редакцією Франка жіночий альманах „Перший Вінок“, виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки (Ольги Косачевої, сестри Драгоманова). Була се збірка праць самих жінок, з Галичини й російської України, свого роду маніфестація жіночого руху в українській суспільности. Збірка представляється дуже поважно. Побіч відомих в українській літературі імен, як Ганна Барвінок, Наталія Кобринська, Уляна Кравченко, Олена Пчілка, Людмила Старицька, Леся Українка, — знаходимо тут перші проби талантів, які подавали гарні надії, однак на дальшій шляху життя зникли. Франко як редактор альманаха вложив у нього чимало праці. Так зазначила

ся його діяльність і на полі жіночого руху, який мав у нім ідейного прихильника.

Яко проба періодичного видання, держаного в радикальній дусі, яке однак не виїшло поза перше число, появився в липні 1888 р. „Товариш“, орган кружка університетської молодіжи радикального напрямку. Дійсним редактором „Товариша“ був Франко.

В осени 1888 р. почала наново виходити „Правда“ яко „місячник політики, науки й письменства“. Ініціатором видавництва був кружок російських Українців під проводом Олександра Кониського, який для сеї ціли приїхав був на довгий побут до Львова, де увійшов у порозуміння з Олександром Барвінським, пізнішим провідником угодової (у відношенні до Поляків) групи. Представляючи справу так, що „Правда“ має стати поступовим органом, Кониський приєднав для неї Драгоманова, програмову статтю якого поміщено в 1 числі яко програмової редакції. З огляду на поступову програму „Правди“ почав містити в ній свої праці також Франко. Але швидко виявилось, що „Правда“ не думає держати ся своєї поступової програми та йде в зовсім противний, консервативно-клерикальний бік. Тоді зірвали з нею таки ще при кінці 1888 р. Драгоманів, Франко, а також відповідальний редактор Євген Олесницький.

В літі 1889 р. Франкови довело ся в третє — і в останнє — відвідати тюрму. Ні з сього ні з того — мабуть для кинення постраху перед соймовими виборами — уладжено нагінку на вільнодумні елементи Східної Галичини. Арештовано Вислоуха й кількох польських емігрантів, а потім Франка й Павлика, а також групу київської університетської молодіжи, що прибула на вакації до Галичини; крім того слідство розтягнуло на кількох українських студентів львівського університету, які мали зносини з приїзжими закордонними студентами. Один з них, др. Володимир Охримович, ось як описує своє переслухання в слідстві: Коли різні допити на ніщо не здали ся, судовий радник Маєвський, який переслухував Охримовича у Львові, „зрезигновано махнув рукою і заявив мені просто з моста: „Вас обвинувачують, що ви разом з іншими хочете відірвати Галичину від Австрії й Україну від Росії та з Галичини й України зробити самостійну українсько-руську державу під назвою „Київське Королівство“. Що ви на се маєте сказати?“ На се я в святій наївности філософа другого року відповів: „На се маю сказати, що то було-б дуже добре, якби так стало ся, але то не так легко зробити, як пану радникови здається“. Почувши се, пан радник очевидно врадував ся і поспитав швидко: „Ну, то ви певне щось про сю справу говорили з вашими київськими товаришами?“ „Ні, нічого не говорив, бо на жаль ся справа не приходила нам на гадку“ — була моя відповідь*. — Арештованих подержали — кого коротше, кого довше в слідчій арешті й випустили. Франко просидів 10 тижнів. В арешті написав з оповідань арештантів, головнo їждів, кілька поезій і оповідань „До світла“, а також „Тюремні сонети“.

(Далі буде).

Др. М. Лозинський.

Українські зїзди в Росії.

Скрізь по Україні переводить ся успішна організаційна діяльність, а її висловом є різнородні зїзди, що відбуваються за прикладом Києва по всій Україні, навіть по найдалших закутках краю. Крім зїздів, про які ми писали в попередніх числах „Вістника“, відбулися се нові зїзди, про які подаємо ось тут вістки за свідками російськими часописами.

„Рѣчь“ з 3 мая (20 квітня) пише, що 16 квітня відкрив ся у Харкові губернський український зїзд. Предсідателем вибрано проф. Зайкевича, товаришами Тимошенка й Нечипоренка. По рефераті про київський зїзд ухвалено вислати київській Українській Раді привітну телеграму з признанням її законним представником українського наро-

* „Моя пригода з шибеницею“ в ювілейнім збірнику „Привіт Іванові Франкови в сороклітнє його письменської праці 1874—1914“. Львів 1916.

ду. Прийнято пропозицію замінити царські портрети портретами Шевченка. В рефераті Сиявського завдання українського народу означені так: федеративна демократична республіка й автономія України. Тільки республіка забезпечить права народу й народоправе, тільки автономія забезпечить волю України. Автономія — по типу фінляндської. В практичній роботі необхідно приготувати автономію, показати, що вона в дійсності вже є і треба тільки санкціонувати її. Центральну Раду у Києві Українці повинні уважати якби своїм тимчасовим правительством. Аналогічні інституції треба організувати на місцях. Далше бесідник намітив схему організації губернської ради й місцевих.

Інші бесідники намічали дещо інший план організації українського народу. Пропоновано організувати українські волосні комітети й утворити далше повітові та губернську організацію. Пропоновано також зорганізувати місцеві та громадянські ради робітничих, салдатських і селянських депутатів. Виступ Петренка (с. д.) з різкими випадками проти буржуазії, тимчасового правительства й т. ин. викликав, як доносить „Южный Край“, різкі протести зборів, потім наради відбувалися на підвищеному настрою. Крайні ліві бесідники, що різко говорили про клясову різницю, про буржуазію і т. ин., стрічали не менше різкий відпір з боку бесідників, що стояли на загально-національній ґрунті й закликували до єднання. Сей настрої був очевидно пануючим, але ряд сутичок на сім ґрунті закінчився скандалом. Український соц. рев. Коряк по ряді різких випадів против уміркованих елементів, при протестах зборів, назвав на кінці український прапор „темно-синьою ганчіркою“, що викликало велике обурення зборів, наслідком чого Корякови прийшлося опустити засідання. Сей інцидент дуже зденервував збори й тільки виступ Базькевича зі спокійною і діловою промовою про багатство України та про необхідність єдності й програмові виступи Михайличенка (с. р.) і Довбищенка (с. д.), зроблені дуже здержливо й переконуючо, успокоїли збори. Сім робом інцидент залагоджено. Треба зазначити виступ Приймєнка з протестом проти прилучення харківської і курської губернії до московської воєнної округи. „Як що се потрібно для воєнних цілей, тоді друга справа“, сказав він. Постановлено запитати про се правительство через київську Національну Раду. Прочитано заяву Лободовського про німецьку власність на Україні. Заяву також передано Національній Раді. Бурливими оплесками прийнято виступ салдата Головирка та його кінцеві слова: „Зробіть тут все добре, а я піду на фронт боронити України!“ Проф. М. Соболев у позачерговій заяві закликав підписувати ся на позичку волі.

З „Русского Слова“ з 1 мая (18 квітня) довідуємо ся, що зїзд вислав привітну телеграму київській Центральній Українській Раді, признаючи її законним представником українського народу, й потвердив більшість резолюцій, прийнятих у Києві.

„Кіевская Мысль“ з дня 3 мая (20 квітня), повідомляючи про скликання харківського зїзду, пише, що він займав ся справами українзації війська, поклонаннем до життя жіночих організацій і українзацією влади на Харківщині. Зазначає також ухвалу, щоб замість царських портретів помістити портрети Тараса Шевченка по всіх волосних управах Харківщини. Про закінчення праць зїзду пише „Русское Слово“ з дня 4 мая (21 квітня), що зїзд, обговоривши діяльність єпископа Антонія, узнав його ворогом українського народу, що не може бути головою церкви в межах України.

Також і в інших українських губерніях відбувають ся такі зїзди. „Кіевская Мысль“ з 3 мая (20 квітня) доносить, що Українська Рада скликала на 24 (11) мая селянський зїзд на Волині.

„Утро России“ з 1 мая (18 квітня) доносить з Полтави, що там відкрив ся губернський зїзд Українського селянського Союзу. Зїхало ся більше ніж 1000 делегатів, вислухано рефератів про революцію, автономію

України й федерацію. Відбули ся Шевченкові урочистости, на яких зїзд брав участь у повнім складі.

„Рѣчь“ з 1 мая (18 квітня) подає з Харкова, що відкрив ся зїзд українських педагогів губернії. Зазначено сумну картину відносин між учителями й учениками народніх шкіл, де замість виховування справжніх горожан калічили душу, заставляючи забувати рідну мову. Двоязычність на Україні має часто у своїм наслідку руїну семі. Підчеркувано щире бажання учителів працювати для добра українського народу.

Подібний зїзд, як доносить „Dziennik Kijowski“ з 27 (14) квітня, відбув ся у Проскуріві заходом місцевої Української Громади. На зїзд прибули численно учителі народніх і церковно-парохіяльних шкіл. Бесідники заявили, що такі уряди, як уряд директора народніх шкіл і інспектора, тепер непотрібні. Накликувано гаряче до українзації шкіл і організування їх на національній ґрунті.

Організується і духовенство на Україні.

Як доносить „Русское Слово“ з 30 (17) квітня, відкрив ся у Києві український єпархіяльний зїзд при участі також світських людей. Прибуло коло 800 делегатів. При обговоренню питань з церковного життя зїзд розбив ся на дві часті: меншу—консервативну й більшу—церковно-революційну. Ступнево, шляхом взаїмних уступок, прийшло до порозуміння. Ухвалено, що приходську раду вибирається на основі загального, безпосереднього, рівного й тайного голосування. Священиків, а також виборних вибирають на таких самих основах до повітових і окружних рад. Замість консисторії вибирається єпархіяльна рада при єпископі з духовенства та світських. На зїзді обговорювано відношення до українського питання. Бесідники заявили, що відношення зїзду уже виявило ся в тім, що зїзд назвав себе українським. Згідно з тим усі промови бесідників, що говорили про необхідність розвитку української народности, вітав зїзд з одушевленням. Те саме „Русское Слово“ з 1 мая (18 квітня) доносить, що на українській єпархіяльній зїзді у Києві обговорювано також акцію харківського єпископа Антонія, котрий заборонив у грубій формі читання євангелія в українській мові. Зїзд вислав з сього приводу дві телеграми. В першій телеграмі в українській мові, адресованій до українського комітету в Харкові, висловлюється спочуття з приводу образи, нанесеної комітетові й цілій Україні єпископом Антонієм. В другій телеграмі, також в українській мові, адресованій до єпископа Антонія в Харкові, говорить ся: „Ви своєю резолюцією на просьбу харківського комітету безприкладно образили всю Україну. Тому зїзд пересилає вам з сього приводу свій жаль“.

З Одеси доносить „Русское Слово“ з 1 мая (18 квітня) з датою попереднього дня, що там в єпархіяльній домі відбули ся дуже численні збори духовенства та світських харківської єпархії. Збори з виключною однодушною висловили ся за принципом виборного ладу в церкві. Виборний лад треба примінити при заповненню всіх місць у клері і в церковній управі, від дяка до членів Синоду. Сільські батюшки закликували добивати ся реформи церкви, щоб приневолити послідовників Распутіна усунути ся і дати місце справжнім пастирям народу.

Жадання Українців у Москві.

„Кіевская Мысль“ з 20 (7) квітня пише: В останнім числі „Украинск-ої Жизни“, що виходить у Москві, надруковано заяву українських організацій п. з. „Наші жадання“. Заяву підписали: Союз Українських Федералістів, московський комітет українських соц.-революціонерів, редакції журналів „Украинская Жизнь“ і „Промінь“ та українська секція Товариства славянської культури.

„Жадання, які представники української демократії ставлять перед новим правительством, в головнім такі: питання ґрунтовної перебудови Росії мають висунути Установчі Збори, які обіцяно скликати в найближшій часі. Там поставлять основні програмові питання перебудови Росії у віль-

ний та рівноправний союз народів, що її заселяють, і наші старовинні завіщані поколіннями борців за добробут народу жадання широкої автономії України в рамках російської федерації повинні стати на чергу. Ми сподіваємося, що там і між вибранцями „державного народу“ знайдуться люди, котрі спроможуться оцінити, яким добром, якою гарантією успіхів, якою заставою внутрішнього сполучення та джерелом притягаючої сили буде для Росії і для самої великоруської народності перетворення Росії у федерацію, припинення монополії державности самого лише великоруського народу та признание державних прав іншим націям Росії“.

Але цілий ряд заходів — говорять автори заяви, — повинен і може бути здійснений новим правительством негайно. „Таким є заведення місцевих мов у зносинах населення з урядами, організація навчання в рідній мові, в школі, відповідно до складу її учеників і складу населення даної місцевості, негайні заходи для підготування учителів для навчання в рідній мові, урядового й судового персоналу для ведення справ у місцевих мовах, негайне здійснення засади територіяльного комплектування війська“.

Се загальні невідкличні потреби всіх народів. Для Українців існує ще, — як підчеркує заява, — цілий ряд питань, получених з війною та окупацією Галичини.

„Досі ми нічого не чуємо про поворот на державний копт усіх примусово виселених т. зв. втікачів“, про увільнення з заслання й уділення нелише права, а й можливості повороту або — на жадання вільного вибору місця мешкання до скінчення війни всім висланим з Галичини. Питання про уділення права вільного мешкання особам, висланим воєнними урядами через політичні підозріння, поставлене остільки непевно, що дозволяє всякі виїмки. Приходять відомості, що навіть при увільненню в'язнів, не виключаючи каторжан, чужі підданці, — напр. Галичане-Українці, засуджені за участь в політичній русі ранішого часу, — лишайуться ув'язнені і т. д.

„З нагоди продовження війни необхідно установити, що в згоді з проголошеними засадами нового ладу треба усунути всяку думку про анектування війною нових провінцій, не запитавши їх населення в умовах, що гарантують вільне виявлення його бажань. Очевидно нова Росія, повернена у вільну федерацію народів і областей, з послідовно переведеним демократичним ладом, нелише перестане бути погрозою та пугалом сусідів, а на відворот може розвинути в собі навіть значну притягаючу силу. Але у всякім разі прилучення до неї нових членів повинно бути результатом їх вільного жадання. Се необхідно треба виявити цілком яскраво й щодо окупованої Галичин.“

Проти націоналізації школи на Україні.

„Русское Слово“ з 10 мая (27 квітня) доносить: Питання про українізацію середньої школи стає у Києві актуальним питанням. Зростає число його противників. Відбулися численні збори педагогів і представників комітетів батьків для порішення цього питання. Збори відбулися як при значнім заінтересуванні присутніх. Референт В. Чаговець запропонував замість українізації українознавство. Не можна помирити ся з ухвалою українського педагогічного з'їзду, який стояв на політичній становищі, не рахуючи ся з фактичним відношенням культурних сил. Почалися бурливі дебати. Більшість промовців висловлювала ся проти примусової українізації. Хай се питання рішать батьки. Учитель Смирнов говорив: Ми, Великороси, почувалимо себе тут, як Жиди поза межою осілости (грімкі оплески). Учитель Лещенко зазначував, що жадання українізації школи — се жадання народу. Учитель Ярошевський запропонував зборам вислати негайно телеграму до Петрограду про те, що у Києві є люди, які люблять культуру великої Росії, Соловєва, Толстого. (Оплески, крики, гамір). Нарешті переважаюча більшість ухвалила вислати до міністра народньої просвіти А. Мануй-

лова телеграму, в якій говорить ся: „Загальні збори союзу комітетів батьків і педагогічних рад вітають у вашій особі першого відповідального міністра народньої просвіти, який скасував шкільне кріпацтво; тепер ся школа вільна на шляху розвитку й виховання майбутніх вільних горожан, вільна у своїм національним самоозначенню. Але збори гадають, що тепер середня школа повинна заховати свій основний загально-російський характер з бажаним у ній курсом українознавства“.

Ще дальше пішли якісь „корінні Малороси“. „Новое Время“ з 13 мая (30 квітня) доносить з Києва в замітці „Протест проти примусової українізації школи“: Група корінних Малоросів інтелігентів післала до представників тимчасового правительства протест проти проекту примусової українізації школи в Малоросії: „У вільній російській державі — говорить ся в протесті, — збудованій на точно додержаних правних основах, усім горожанам повинна належати воля культурно-національного самоозначення і тому тим в Малоросії, які уважають себе Українцями, себто представниками цілком окремого народу, повинна належати широка воля культурно-національного самоозначення, але лише при умові недопущення жадних проявів примусової українізації тих Малоросів, які уважають себе Росіянами, та при умові непорушного збереження за російською мовою значіння державної мови. В імя інтересів права та справедливості й добра нашої вітчизни ми рішуче стоїмо за необхідністю установити такий лад, аби при заведенню в школі в Малоросії паралельного навчання в двох мовах та при розділі шкіл на українські й російські віддання дітей до тих чи інших шкіл було полишене вільному виборю батьків та учеників і щоб навчання в українській мові дозволяло ся лише за згодою батьків і школярів“. Під протестом більш сотки підписів, число яких швидко зростає. Підписувати ся дозволено лише корінним Малоросам.

Не лишайуть ся на заді й педагоги Великороси. „Новое Время“ з 27 (14) квітня подає, що з огляду на очікувані перемини в південно-західній школі ухвалено скликання у Києві між 5 і 10 мая з'їзду Великоросів-педагогів київської наукової округи. Ціль з'їзду — утворення союзу для взаємної товариської підтримки й вияснення виглядів на будуче. — Видно з сього, що автохтонні „русскі“ й наслані старим правительством чужі елементи на Україні чують ся zagrożеними в своїх обрусительних позиціях і шукають рятунку.

3 приготовань до скликання Установчих Зборів.

„Русская Воля“ з 16 квітня ст. ст. доносить у статі „Приготування до Установчих Зборів“ отсе: Юридична комісія при тимчасовім правительстві вже розробила спис важніших питань, що відносять ся до виборчого закону для виборів Установчих Зборів. Сей спис розіслано всім організаціям, які має заступити комісія для уложення згаданого закону. Комісія почне свою працю в найближшій часі, причім реченець її скликання залежатиме від того, коли політичні організації призначать своїх представників. За підписом голови кабінету міністрів уже розіслано відповідні письма до демократичних організацій, що не мають партійного характеру (рада робітничих і солдатських депутатів, рада загальноросійських кооперативних з'їздів, рада селянських депутатів, зеднаний селянський союз, центральні органи політичних партій), як заступлених у виконавчій комітеті Державної Думи (поступові націоналісти, центр, землі-октябристи, ліві октябристи, поступовці, партія народньої свободи, трудова група, група соціальних демократів), так і незаступлених (соц. революціонери, народні соціалісти, соц. демократи-большевики), а також національним групам, зорганізованим політично. (Поляки західного краю, Українці, Жиди, Литовці, Лотиські, Ести, Грузини, Вірмени, мусульмани), й особам, поінформованим про місцеві умовини життя

азійської Росії (західний Сибір, східний, середня Азія). Від усіх цих партій і груп ухвалено запросити по одному представникови, від ради робітничих і салдатських депутатів 4, від двох інших демократичних організацій по 2. Незалежно від цього в склад комісії увійде 10 членів по призначенню: 9 осіб, що знають справи виборчого права, й один представник статистичної науки. Сі призначення відбудуться в найближшій часі. Таким чином можна рахувати, що комісія (загальне число її членів 41) почне працювати через 10-14 днів.

Важливіші питання виборчого права до Установчих Зборів такі:

Від якого віку горожане мають користатися з активного виборчого права, чи сей вік має бути однакоим з горожанським повноліттям, чи низше або вище його? Чи не треба для військових призначити нижчий вік ніж для інших горожан? Чи повинні умови пасивного виборчого права бути цілком однакоими з умовами активного виборчого права, чи можуть різнитися від них? Зокрема, чи можуть члени Установчих Зборів у кожній виборчій окрузі вибирати лише з числа виборців сеї округи, чи з числа всіх горожан держави, непозбавлених виборчих прав? Чи повинні вибори до Установчих Зборів відбуватися по мажоритарній системі (більшості), яка вимагає для вибору кожної особи більшості голосів, чи по пропорціональній системі, поділяючи представництво між виступаючими на виборах партіями або групами виборців відповідно до числа поданих на них голосів?

Коли прийметься мажоритарну систему виборів, то чи повинно бути голосування одноіменне (на одного кандидата в кожній окрузі), чи многоіменне (на лісту кількох кандидатів у кожній окрузі)? Чи потрібно призначити попереднє зголошення кандидатів? В разі недержання жадним кандидатом (або їх лістою) абсолютної більшості голосів, чи треба відбувати переголосовування між двома кандидатами (або лістами), які дістали найбільше число голосів, чи треба переводити повторення виборів з допущенням більш ніж двох кандидатів (або ліст), з можливістю вибору відносною більшістю?

Коли прийметься засаду пропорціональних виборів, то по якій саме системі пропорціонального представництва повинні переводитися вибори до Установчих Зборів? Чи потрібно, як при мажоритарних, так і при пропорціональних виборах давати можливість виставляти кандидатуру якоїсь одної особи більше ніж в одній виборчій окрузі й, коли можна, то з обмеженням числа округів, у котрих виставляється та сама кандидатура, чи без такого обмеження?

Яке повинно бути число членів Установчих Зборів і в яким відношенні воно має стояти до кількості населення? На яких загальних основах треба поділити Росію на виборчі округи: а) при мажоритарних одноіменних виборах, б) при мажоритарних многоіменних або при пропорціональних виборах? Чи можна в останнім випадку покласти в основу поділу на округи губернію (область), чи не треба виділити в самостійні округи всіх міст, які мають по кількості населення право на вибір хочби одного члена Установчих Зборів?

Як треба організувати участь у виборах членів армії, що знаходяться на фронті? Чи треба утворити для них самостійні виборчі округи? Коли треба, то на яких основах повинні творитися ці округи та в яким відношенні повинні вони стояти до поділу воєнних частин війська. Чи треба уживати в таких виборчих округах тоїж самої системи вибору, яку прийметься для загальних виборчих округів, чи іншу?

Купуйте Памяткову книжку Союзу визволення України й Календарь на 1917 р., поки не вичерпався наклад.

Ціна брош. прим. 2-50 К., опр. 3-70 К.

Відозва чеських письменників до чеської парламентарної репрезентації.

Серед національних справ, які всесвітня війна висунула останніми часами на арену міжнародної політики, є також чеське питання. Заслуга в тім, що найбільш австрійська з національних проблем Австрії набрала міжнародного характеру та що з боку почвирного порозуміння мають її ужити яко найголовнішого тарану проти дуалістичної наддунайської держави, — безперечно належить ся бюрократично-централістичній політиці віденського й будапештського правительства, яку переводять під прапором німецької гегемонії по сім боці Литави та під малярською флягою по тім її боці.

Що так сталося, се результат систематичного та програмового нехтування з боку центральных державних властей основного життєвого принципу Австро-Угорщини, єдиної її рації існування, себто принципу абсолютної національної рівноправності й природно виникаючої з нього другої неменш кардинальної засади сеї держави: необхідности перебудови її у національно-федералістичнім напрямі, а насамперед необхідности ревізії й усунення анахроністичного дотеперішнього дуалізму.

На жаль ніяких заходів щодо цього не робилося перед війною, скорше навіть навпаки: зі зростом протиконституційної й антипарламентарної течії перед вибухом війни зростає рівночасно та паралельно державний протинаціональний централізм і поруч з тим природно загострювалися також поодинокі національні спори й сутички. Після-ж вибуху війни в тіні виїмкового положення з повним зупиненням громадянського політичного життя та без контролю парламенту сі абсолютістичні й централістичні прямування зперед війни — розвинули ся в буйну болотняно-отрутну квітку.

„Неісторичним“ народам другої класи припала сумна доля перенести на своїй шкірі безглузді спроби національної вівісекції з боку безконтрольного державно-централістичного бюрократизму. Серед народів, який сей виїмковий курс правительственої політики найгірше відчув, у першій черзі треба згадати чеську націю. Цензурні умовини теперішнього часу наперед унеможливають фактичне обговорення чеської справи під час війни. Ми тому навіть не пробуватимемо навести об'єктивні докази задля характеристики з одного боку централістично-германізаційного політичного курсу в Чехії, а з другого — сильно репресійного: а саме щодо національних проявів чеського життя.

Хто стежив за історією внутрішньої політики в Австрії в часі війни, кому знані націоналістичні німецькі „передумовини“, недавні процеси з чеськими політичними й народними діячами, тому зрозуміла буде вельми цікава й на часі заява 150 чеських письменників з усіх політичних таборів на адресу чеської посольської делегації з приводу скликання віденського парламенту. Текст сеї відозви під заголовком „Чеським послам у Державній Раді“ такий:

„Звертаємо ся до вас, панове, у великій хвилі нашого народнього життя, у часі, за котрий всі ми нестимемо відповідальність протягом цілих століть. Звертаємо ся до вас, до послів чеського народу, добре знаючи, що ми, чеські письменники, працівники й діячі в нашім громадянським життю, маємо велике право, але й обовязок говорити від імени рішучої більшості чеського культурного й інтелігентного світа, а навіть і за весь народ, котрий сам не може говорити.

Незабаром зійдеться ся Державна Рада, а політичним заступникам чеського народу доведеться уперше за час війни заявити з її трибуни все, чого досі не можна було висловити ані в пресі ані якимсь іншим прилюдним способом. Жаліємо, розуміється, що сією трибуною не буде здавна славний сойм чеського королівства, й виразно заявляємо, що лише сойм сього королівства уважаємо за покликані збори, на яких треба було б говорити про бажання і потреби нашого народу. Одначе на жаль під сей час нема чеського сойму за-

галом, а поки-що єдиною вільною ареною чеських послів може бути віденська Державна Рада. Отжеж, панове, принаймні там будьте справжніми речниками свого народу, принаймні там скажіть державі й світові про те, чого ваш народ хоче та за чим стоїть! Принаймні там виконуйте свій святий обов'язок і як найрішучіше та з самопожертвуванням боронитимете чеських прав і чеських домагань у теперішнім найважливішим часі всесвітньої історії, бо тепер рішатиметься доля чеського народу на цілі століття! Свої обов'язки вповні можете виконати лише в тім разі, як що наперед виконите всі конституційні умовини, подиктовані парламентарним життям. А се означає не лише справжню свободу зборів перед парламентарною сесією, щоб народні заступники могли вислухати бажань і скарг своїх виборців, не лише скасування цензури щодо воєнних справ, але й абсолютну свободу й незайманість парламентарних промов у Державній Раді та в пресі, а насамперед, розуміється, особисту свободу й незайманість усіх вибраних народніх представників. Ряд чеських та інших славянських послів позбавлено сеї свободи й незайманости, багатьох засуджено до в'язниці, навіть на смерть. Інших інтерновано, хоча й досі невідомо, в чім вони провинилися. Політичні переслідування в часі війни зросли в досі ніколи непередбачуваній мірі; коли отже має настати нове громадянське життя, що є неминучою передумовою кожної парламентарної праці й діяльності, — безперечно потреба, щоб ви насамперед вимогли загальну амністію для всіх засуджених воєнними судами не задля воєнних, а лише політичних причин.

Чеський народ не може признати теперішній делегації права говорити й ділати від його імені в Державній Раді, заки наперед не буде запевнена повна горожанська свобода нашого громадянського життя. А поруч з тим однаково протестуємо проти думки, щоб австрійський парламент, позбавлений тепер більше ніж сорок послів, з яких половина живе й має право на свій мандат, — щоб сей кудий, обрізаний парламент продовжив свої мандати: тільки народ може мандати давати й відновлювати та лише з рук народу може чеська людина приймати політичне заступництво його прав і бажань!

Сі бажання та права чеського народу набирають нової сили та значіння у зв'язку з дотеперішнім перебігом всесвітньої війни, під час якої майбутня Європа вириває у новім, демократичнім вигляді; також і вся наша політика мусить мати однаково великі, визвольні директиви, які вимагають з минулого старочеської чесноти, старого самопожертвування і відданости, старого славного огляду на честь народу та на суд будуччини.

Отсі гарні прикмети виявив чеський народ у своїм певнім себе спокою, котрий заховав у часі війни, не зважаючи на всі спокуси та не потребуючи посольських приказів чи політичних порад. Сей певний себе спокій, сей самозаховувачий інстинкт був найздоровшим висловом нашого національного чуття, а се вимовне мовчання, невикероване й найбільшим утиском, не мало бути зрушене аж до закінчення світової боротьби.

Однак тепер відчиняються брами австрійського парламенту й політичні представники можуть, коли схочуть, уперше вільно говорити й ділати. Чого-б вони не сказали чи не полагодили, сього слухатимуть не лише вдома, але й увсій Європі. Отже на вас, панове, яко на речників чесько-славянського народу дивитиметься не лише теперішність, але й будуччина й не може бути спору про те, чого вони від вас хочуть.

Програма нашого народу вибудована його історією та його племінною суцільністю, його новочасним політичним життям, його правами та всім тим, з чого сі права повстали та чим свято їх запоручено. Сучасна доба підчеркує сю програму до останніх висновків: як що колись здавалося, що можна її відкладати або обмежувати, теперішня доба примушує вас розвинути її перед форум усєї Європи й потім боронити до крайности, домагатися виконання її без застережень, бо чеський народ ніколи її не зрискє і з чесько-

славянського серця ніколи не щезла віра у її славне здійснення!

Ся хвилинка настала під час всесвітньої війни наслідком її перебігу й дотеперішніх результатів. Демократична Європа, Європа самоуправних і вільних народів, є завтрішньою Європою й Європою будуччини. Народ вимагає від вас, панове, щоб ви були при сій великій хвилині, щоб ви їй дали всі свої здібности, щоб ви ділали як незалежні люди, люди без жадних зобов'язань та особистих вигід, люди найвищого морального й національного сумління! Як що не зможете виконати всього того, чого від вас вимагає та що вам наказує народ, краще відкажіть ся від своїх мандатів ранше, ніж вступите до Державної Ради, й відкличте ся до своєї найвищої інстанції: до свого народу!

Такий текст політичного наказу чеських письменників (з Чех і Морави) чеським послам. Ся заява — се справжній голос народу, а звідси випливає її величезне історичне значіння; тому під сей час вона набуває значіння політично-національного акту першорядної ваги, з яким мусять рахувати ся не лише „Чеський Союз“ яко зорганізований осередок чеських послів та активних політичних чеських партій, але й усі державні та політичні діячі Австро-Угорщини, яким незабаром доведеть ся робити прилюдний обрахунок політичного життя за час війни та визначити нові орієнтаційні лінії післявоєнного відродження і відновлення наддунайської імперії на демократичних основах, серед яких одною із головних для Австро-Угорщини, свого роду категоричним імперативом її державного заховання, є — необхідність внутрішньої перебудови в дусі національної рівноправности й самоуправи, а поруч з тим і в напрямі федеральної децентралізації. Лише під сею умовою можливе австрійське полагодження чеської справи, однаково вигідне й потрібне для обох сторін, що так добре передбачав і програмово засував славетний чеський історик Ф. Паляцкый у своїм листі до французького парламенту, а потім у своїй відомій монографії „Ідея австрійської держави“ та що в новочаснім демократичнім дусі сформулувала перед війною (у 1909 та 1913 рр.) чеська соц. дем. партія, будуючи на сім свою національну програму.

H. B.

Політичний огляд.*)

Можна сміло сказати, що цілий світ вижидав з великим заінтересуванням і цікавістю промови німецького державного канцлера Бетмана-Гольвега. Канцлер мав відповісти на два запити: з боку соціалдемократичних послів і консервативних, як німецьке правительство ставить ся до миру? А саме, чи годить ся на соціалдемократичну формулу: мир без анексії і контрибуцій? Чи піде за тими німецькими політиками, котрі бажать побільшити Німеччину через прилучення земель, завойованих від ворожих держав? Дня 15 мая канцлер виголосив, що правда, в німецькім Райхстагу промова яко відповідь на ті запити, але промова мусіла розчарувати всіх. Була се найслабша промова, яку за час війни Райхстаг чув з уст канцлера. З тону та змісту пізнати, що канцлер найшов ся в такім положенні, як човен між двома порогами. В Німеччині стирають ся тепер межі собою два напрямки, — один, тут належать консерватисти та всі німці, домагається ся прилучення до Німеччини чужих областей, зайнятих тепер німецькими військами; другий, під проводом соціалдемократів, противить ся рішуче всяким прилучуванням. Канцлер не заявив ся ні за першим ні за другим, сказав тільки, що німецьке правительство уважає теперішню хвилю за невідповідну до того, щоб ясно означувати воєнні цілі й мирові умови Німеччини, бо по стороні Англії та Франції неслідно зовсім охоти мирити ся, противно обидві сі держави ставляють дальше собі ті самі цілі: розторожити Німеччину й розділити на кусні Австро-Угорщину. Щодо Росії — то канцлер заявив, що Німеччина

*) З технічних причин не увійшов огляд до попереднього числа.

готова в кожній хвилі мирити ся, як тільки Росія сього поважно забажає. Промова канцлера підносить і підкреслює три важні точки, а саме: 1) що воєнне положення Німеччини й осереднього союзу саме тепер таке сильне й корисне, як ще досі не було; 2) що між Австро-Угорщиною і Німеччиною панує повна згода й одностійне порозуміння щодо теперішнього положення і дальшої війни або миру; 3) що така сама згода й порозуміння є між німецьким правительством і німецькою начальною воєнною командою,

Розуміть ся, що така неясна щодо умов миру відповідь канцлера не могла вдоволити ані прихильників ані противників миру без завойовань і відшкодовань. Крім того вона утруднює ту акцію, яку розпочали саме тепер соціалдемократичні політики. Ся акція змагає, щоб довести до порозуміння соціалдемократів усіх воюючих держав на основі: мир без анексії і контрибуцій.

В тій саме цілі скликано міжнародну соціалістичну конференцію до Стокгольму. Якби удало ся досягнути те, щоб всі соціалістичні партії воюючих держав погодили ся на формулу: мир без анексії і контрибуцій, тоді досягнуто-б передовсім платформу, на котрій цілий соціалістичний світ міг би наново стати спільно та зєднено до одноцільної роботи, — відбудовано-б інтернаціонал, зруйнований війною. Відновлений інтернаціонал узяв ся-б зараз з цілою енергією до праці, щоб свою платформу перевести в діло. Під одноцільним і одноцільним напором зорганізованого робітництва всіх держав мусіли-б подати ся і ті правительства, котрі нині ще мріють і говорять про дальшу війну. Сим способом соціалісти довершили-б найкращого діла, про яке можна подумати, дали-б світови тривкий і скорий мир.

Чи є на се вигляди? Годі пророкувати. Знаємо, що соціалдемократія Німеччини, Австро-Угорщини, Росії й нейтральних держав заявляє ся за такою розв'язкою війни. Знаємо, що й італійська соціалдемократія годить ся на се, знаємо, що і в Англії та Франції часть соціалістів прихильна сій думці, але довести до повної згоди цілий соціалістичний світ — отсе саме важне завдання стокгольмської конференції. Розуміть ся, що під словами: мир без анексії і контрибуцій ніхто не розуміє, щоб закінчити війну поверненням всього до того стану, який був перед війною. Всі є тої думки, що деякі пересунення границь, відділення деяких областей від одної держави та прилучення до иншої або сотворення самостійної держави не тільки можливе, але й необхідне. Тут іде про те, щоб усі ті зміни й пересунення границь не були вимушені й накинєні, але наступили за порозумінням і згодою воюючих держав і їх народів.

Конференція у Стокгольмі вже відбуваєть ся, а радше цілий ряд конференцій окремо з представниками соціалістів кожної держави по черзі. Ціль тих конференцій: дізнати ся про становище соціалістів кожної держави й нації до найважніших питань, перевірити, чи у найважніших справах можлива загальна згода, а як покажуть ся, що так, відбути спільні наради усіх і прийняти спільні ухвали. Як бачимо, задача дуже велика й дуже трудна. Кожний правдивий прихильник людства мусить бажати сим заходам повного успіху!

У внутрішній політиці Австрії зайшли в останніх днях важні події, що доторкають нас Українців безпосередно й дуже живо. Дня 5 мая Поляки вітали у Кракові цісарську пару. На промову президента польського кола (польської парламентарної репрезентації) д-ра Білінського цісарь Карло відповів, що хоче виповнити обітницю цісаря Франца Йосифа, проголошену дня 4 листопада 1916 р., щодо самостійної Польщі та відокремлення Галичини, хочє причинити ся до будови Польщі та сподіваєть ся, що через відокремлення Галичини забезпечить собі та своєму домови тим більше прив'язання обох народів, що заселяють сей край.

Не треба вияснювати, що сї цісарські слова викликали цілком инше вражіння серед Поляків і зовсім відмінне серед Українців. Поляки думали, що їх домагання: відокремити

Галичину й віддати цілий край під власть Поляків, як під політичним, так і під економічним оглядом буде таки здійснене. До дня 10 мая мало правительство Кляма-Мартініца предложити подрібний плян відокремлення для одобрення польському колові. Сього не зробило правительство. Чому? Причина лежить в тім, що німецькі партії годять ся на відокремлення Галичини, але тільки під політичним оглядом, вони рішуче противлять ся якомусь відокремленню під економічним оглядом, Чехи годять ся на відокремлення Галичини, але під тою тільки умовою, що так само й рівночасно будуть відокремлені краї чеської корони. Німці не хотять ані чути про відокремлення чеських країв, а без того Чехи не будуть голосувати за відокремленням Галичини. З того виходить, що в парламенті не найдеть ся більшість, котра голосувала-б за таким відокремленням, якого Поляки собі бажать. Звісно, що Українці уважають відокремлення Галичини за убійчий замах на політичні, національні й економічні інтереси українського населення української части Галичини та постановили всіма засобами бороти ся і боронити ся проти відокремлення по думці Поляків.

Знаючи те, що парламент не схоче й не зможе ухвалити такого відокремлення Галичини, яке Полякам до вподоби, правительство Кляма не предложило польському колу обіцяного пляну. Се послужило Полякам до важкої політичної демонстрації. Польське коло ухвалило: 1) відложити домагання відокремлення на пізніший час; 2) не вести з правительством про се дальших переговорів; 3) заявити, що серед таких обставин воно не може попірати правительства в парламенті, иншими словами: коло переходить до опозиції. Дотеперішній голова польського кола д-р Білінський зрік ся головодства.

Що має на цілі ся демонстрація Поляків і чи справді причина в тім, що правительство Кляма не предложило до 10 мая подрібного пляну відокремлення Галичини? Друге питання треба рішуче заперечити! Полякам не ходить тепер так дуже про відокремлення. Про що-ж їм іде? Тут маємо до діла з широко обдуманим пляном сильного політичного напору.

Пригляньмо ся подіям. Російська революція, повалення царизму, перебудова Росії на федеративну республіку, економічні можливости для промислу Польського Королівства на широких областях Росії і т. д. все се орієнтує населення російської Польщі в сторону Росії. Що дає Полякам орієнтація до осередніх держав? Маленьку Польщу та в найкращім разі політично, але не економічно відокремлену Галичину. Для жадних власти й панування над галицькими Українцями галицьких Поляків — се може вистарчати, для Поляків з Королівства се ніщо! Російська революція витрутила Полякам, що держать з осередніми державами, останній козир з рук і вони кинули ся шукати нових козирів. Що має бути тим козирем? — Прилучення Галичини до Польського Королівства! Відживає наново плян, виставлений польським начальним національним комітетом у літку 1915 р.

Польське коло переходить до опозиції в тій цілі, щоб повалити правительство Кляма-Мартініца. Се перший крок. Щоб місце Кляма зайняв політик, податливіший Полякам, се другий крок. Як се удасть ся, тоді Поляки задумують наперти на Австрію, а через неї на Угорщину й Німеччину, щоб згодили ся злучити Галичину з Королівством і так утворену Польщу прилучити до габсбурзької монархії, котра мала-б з дуалістичної перемінити ся в тріалістичну. Ось такі пляни Поляків і така дійсна причина опозиції польського кола.

По дводневнім карнім процесі, що розіграв ся перед скріпленним трибуналом віденського карного суду дня 18 й 19 мая, засуджено д-ра Фрідріха Адлера, що убив гр. Штірка, бувшого президента міністрів Австрії, на смерть через повішення. Адлер зазначив згори, що не має наміру боронити себе, хочє тільки пояснити, длячого убив гр. Штірка. Боронити себе не буде, бо поставлено його перед

невластивий суд. По постановам закона та згідно з духом австрійської конституції повинен судити його горожанський суд присяглих. Вже те саме, що суди присяглих застановлено, є моральним оправданням його вчинку. До вини почуваєть ся в такій самій мірі, як офіцер, що на війні убиває або дає приказ-убивати. Свого чину доконав по зрілій розвазі й тому рішуче противить ся, аби уважати його за умово хорю або непочитальну людину. Він не анархіст і ніколи не вірив у індивідуальну акцію. Своїм вчинком хотів пробудити Австрію з того морального занепаду, в який вона загрязла в часі правління Штірка. Не хотів викликати революції, не хотів, аби слідом за його вчинком пішов ряд таких же індивідуальних вчинків, бажав тільки зробити щось такого, що потрясло-б Австрією, вирвало її з гнилої, душної атмосфери, спонукало маси до масової акції в обороні потоптаних прав людини, в обороні конституції, завішеної гр. Штірком.

Обвинувачений виказував даліше, що користуючи ся воєним станом, гр. Штірк, завзятий ворог народніх мас, змагав доцільно до скасування конституції й заведення абсолютизму. Ще перед виповідженням війни, зараз по зірванню зносив з Сербією, гр. Штірк разом з своїм помічником, бувшим міністром судівництва, д-ром Гохенбургером, здержав діяльність присяжних судів і се був перший виразно проти-конституційний крок. Усі політичні провини, що по постановам закону належать під суди присяглих, віддано військовим судам. Се було грубе порушення закону! Військові суди в східній Галичині завели справдішній терор. Масово за-суджувано на смерть, масово виконувано вироки через вішання. В цілій державі пішли політичні процеси перед військовими судами й кінчили ся жорстокими вироками смерти або довголітньої в'язниці. По побіжним обчисленням обвинуваченого військові вироки присудили горожанам Австрії 900 літ тюрми. Штірк був завзятим противником парламенту. Ще в часі мира змагав до того, щоб скомпромітувати парламент, вказати його нездатність і правити при помочи § 14. Замість усувати й лагодити парламентарні труднощі та суперечності між партіями— Штірк просто про-вокував обструкцію. В часі війни всі воюючі держави не тільки Європи, але й Азії скликали свої парламенти, тільки гр. Штірк в Австрії не скликав парламенту, а кождий почин до відновлення парламентаризму здушував безмилосердно. Навіть феодали з палати панів прийшли вкінці до переконання, що краще треба скликати парламент, — один тільки Штірк опер ся і не допустив до того.

В справі прохарчування працюючого населення, особливо міського пролетаріату, соціалдемократичні послы заздалегідь передбачали, що засоби поживи вичерпають ся і се доведе до недостачі й дорожні і тому заздалегідь домагали ся упорядкування, сотворення харчового уряду і т. д. Штірк завзято противив ся, домагання йнорував, аж прийшло до голоду, тоді пороблено половинні кроки. Щойно по смерті Штірка приступлено до порядкування, та се було вже запізно й тому з вини Штірка голодують і терплять всяку недостачу мільони працюючого люду. Щоб не допустити голосу критики, Штірк завів нечувано гостру цензуру на часописи й друковане слово. Кожду думку, що не подобала ся цензурови, безмилосердно давлено. Дійшло до того, що ц. к. поліція в Празі заявила редакції соціалдемократичного дневника „Право Ліду“, що поліція достарчатиме сьому дневникови готових статей, писаних з соціалістичного становища, але так, як правительство собі бажає, а тоді дневник не буде світити білими плямами. Через півтретя року правив таким способом гр. Штірк! Він з душею і тілом запродав ся всім життєвім інтереси Австрії запродувала Угорщині. Цісаря відокремив гр. Штірк цілком від населення. Навіть президента парламенту Сильвестра не допустив до цісаря, щоб цісарь не довідав ся, як гр. Штірк править і який викликає настрої серед населення. Правління Штірка було потоптаннем конституції, нехтуванням законів, насилуванням усіх горожанських прав, пониженням людини до ролі би-

того пса! Тому обвинувачений уважав себе управненим, а навіть зобов'язаним до такого діла, бо коли топчуть закон, кождий горожанин має обов'язок вимусити пошанування закону саме тим способом, яким закон топчеть ся. Штірк усунув можливість конституційної боротьби в обороні закону й горожанських і людських прав населення і тому зостала ся одинока можливість ужити протизаконного способу.

Переслухано ряд свідків, найблизших товаришів обвинуваченого, між ними рідного батька д-ра Віктора Адлера. Всі свідки висловлювали ся про обвинуваченого з найбільшим при-знанням, пошаною і любов'ю. Хвалили його невтомиму роботушність, високу інтелігенцію, посвяту для робітничької справи, незломний характер і вказували на фанатичне прив'язання до ідеї. З другого боку потвердили й прикладами ілюстрували всі закиди проти правління гр. Штірка.

Суд над Адлером був рівночасно судом над Австрією з часів гр. Штірка. Треба гаряче бажати, щоб з того суду Австрія вийшла відроджена, відмолоджена, перетворена.

В. Т.

До історії українського полку ім. Богдана Хмельницького.

Справа утворення українського полку імени Богдана Хмельницького відбила ся сильним відгомном по цілій російській пресі, зокрема в місцевій київській, і зайняла між найважнішими справами дня зовсім недругорядне місце. Російська преса подала широкі звідомлення з перебігу всяких об'єднаних засідань з приводу сеї справи, нераз дуже бурливих, і ухвали відповідних громадянських і військових чинників. За „Кіевск-ою Мыслью“ з 1 до 5 мая н. ст., де справу представлено найдокладніше, з доповненнями з інших часописей („Русское Слово“), подаємо ось тут знахідки до історії першого українського полку ім. Богдана Хмельницького.

Об'єднане засідання київських громадянських комітетів проти українського полку.

Дня 29 квітня н. ст. відбуло ся об'єднане засідання виконавчих комітетів ради об'єднаних громадянських організацій, ради робітничих депутатів, комітету депутатів військ української воєнної округи, ради коаліційного київського студентства при участі головного начальника української воєнної округи ген.-лейт. Н. Ходоровича, начальника штабу ген. Бредова, представників ради товариства українського воєнного клубу ім. гетьмана Полуботка, представників організаційної комісії українських добровольців і ин. Привід до засідання дало жадання зібраних в етапнім пункті 3000 салдатів-Українців утворити з них український полк і післати їх на фронт під українським прапором. Поперед розглянув окремо питання військовий комітет—депутатів військ української воєнної округи, ради робітничих депутатів, а також Центральної Української Ради, виконавчий комітет котрої покликано на об'єднане засідання для порішення сеї справи. Центральна Рада не явила ся на засідання для порішення сеї справи, а прислала тільки через членів виконавчого комітету А. Ніковського свою резолюцію щодо сеї справи.

По відкриттю засідання ген. Ходорович і Бредов повідомили, що під теперішню хвилю з технічних причин неможливо сформувати українського полку. Потім предложено прийняти в сій справі резолюції. Резолюція комітету військ української воєнної округи така: „Комітет депутатів військ київської воєнної округи, розглянувши на засіданню 28-29 квітня жадання Українців-салдатів сформувати з них самостійний український полк, відносячи ся в принципі з повним спочуттем до піднесеного товаришами-салдатами питання про організацію українських відділів, ухвалив: 1) Признати, що з огляду на те, що в найблизших днях прийде до рішучих боїв, від яких залежить цілість і воля усієї Росії, всякі переформування частей військ не можуть не відбити ся на бойовій силі цілої армії. 2) Признати, що формування окремого

українського полку вимагає з технічних причин великого упливу часу, тоді, коли в теперішній час треба негайно випнювати страти в полках. 3) Признати, що формування українських частей може дати понуку до домагань виділити всі українські елементи з спільної російської армії (Ага! Ред.), що може дезорганізувати та знищити бойову здатність зєдиненої армії перед рішачим боєм. 4) Признати, що питання про формування українських частей, яке вимагає порішення складних технічних питань, повинно бути поставлене в цілій ширині для обговорення на фронтівім зїзді, який має відбутися 3 мая. 5) З огляду на те, що доповнення армії не може терпіти найменшого задержання, признати, що зібрані у Києві салдати-Українці коло 3000 людей, як і всі групи салдатів-Українців, які могли-б дальше утворити ся, треба відіслати в загальнім порядку для скомплетування військових частей. 6) Звернути ся до київської військової української Ради з просьбою доложити всіх заходів склонити 3000 Українців негайно відправити ся до армії в загальнім порядку“.

Опісля оголошено резолюцію комітету Центральної Української Ради: „1) Домагання реорганізації армії і скомплетування українського війська з фронтівих частей не поділяє комітет Центральної Української Ради. 2) Порішення питання про національно-територіальний принцип при скомплетуванню військових частей предложити під порішення міністра війни й верховного головного команданта. 3) Формування зовсім нових частей може вже тепер відбуватися ся на основі національно-територіального принципу. 4) Щодо 3000 салдатів, котрі заявили своє настирливе домагання утворити український полк, комітет Центральної Ради думає, що сьому бажанню можна вдоволити, причім доповнюванне полку повинно відбуватися ся тільки з запасних частей, а не по заявам окремих салдатів“.

Потім оголошено таку резолюцію ради Товариства українського військового клубу ім. гетьмана Полуботка, а також організаційної комісії українських добровольців. Ся резолюція складаєть ся з отсих точок: 1) з сих 3000 людей утворити полк; 2) означити спеціально-українську дивізію, куди вислати згаданий полк; 3) утворити для доповнювання сеї дивізії запасну часть; 4) звернути ся до вищої команди, щоб без болю, пляново й ступнево перевела одноплемінність бойових одиниць.

По оголошенню резолюцій представники ради робітничих депутатів, а також коаліційної ради київського студентства заявили в імені своїх організацій, що прилучають ся до резолюції комітету депутатів військ української воєної округи. Член комітету депутатів військ київського гарнізону унт. оф. Васильчук висловив свою окрему думку, що він вважає конче потрібним для збереження підєму й бойової здатности армії йти шляхом одноплемінности й запропонував утворити з 3000 Українців український полк і негайно вислати сей полк на фронт.

На засіданню між иншим були присутні делегати 3000 Українців-салдатів. По заявах почала ся довга дискусія, яка прийняла дуже оживлений характер. Представник організаційної комісії українських дружин прапорщик Гац, указуючи на необхідність утворення з 3000 салдатів українського полку, заявив рівночасно, що комісія не бере на себе ніякої відповідальности.

Один за другим виступали представники ради робітничих депутатів, комітету депутатів військ української воєної округи й коаліційної ради студентства й закликували салдатів-Українців відмовити ся від свого домагання, бо його нетільки не можна здійснити під технічним оглядом, але й воно представляє велику небезпеку для фронту, може внести дезорганізацію до армії і тим ослабити її в боротьбі з ворогом. Майже всі бесідники заявили, що вони нетільки признають право Українців на самоозначенне, але й уживуть усіх способів, аби дати Українцям змогу самоозначити

ся. І коли вони під теперішню хвилю виступають против утворення з 3000 салдатів-Українців, що нарушили дисципліну, спеціально-українського полку, то тільки з причини, що уважають хвилю невідповідною і небезпечною.

Сильні промови виголосили предсідатель ради салдатських депутатів д. Таск, представники офіцерських депутатів поруч. Лепарекій і капіт. Карум. „До серіозного питання, яке стало перед нами — говорив кап. Карум — треба поставити ся відкрито й чесно. Мене здивувала резолюція Української Центральної Ради. В ній практичне порішення питання про 3000 Українців-салдатів вповні протирічить принципіальному становищу Ради. Я вважаю неможливим, аби відповідальні громадянські організації приймали ухвали в незвичайно важних справах під натиском крикливої товпи. Сьогодні 3000 примусять вас ухвалити одно, завтра 5000 — друге, позавтра 7000 — третє. Я вимагаю громадянської мужности в наших тяжких часах. Коли ми признаємо організацію українського полку неможливою, недопустимою, ми повинні сказати се чесно й відкрито. І коли ми переконані про се, нехай прийдуть не 3000, а 30.000 — ми будемо твердити те саме! Я хочу поставити питання просто. Яка необхідна потреба негайного формування українського полку? Воєнні інтереси? Але-ж тут військові авторитети сказали, що інтереси війни вимагають противного, вимагають перерформування існуючої вже армії. А може полки потрібні для України? Хто загрожує Україні? Її свободі? Армія не загрожує, не загрожує її самоозначенню, її національним інтересам ні російській пролетаріят, ні російське правительство! На що-ж Українцям полк? Національній гордості він не додасть нічого, а справу війни може погубити, а тоді загине й свобода України“.

По багатьох ще промовах і замітках виконавчий комітет одноголосно прилучив ся до резолюції комітету депутатів військ київського гарнізону.

Українське військовоє свято „Перших Квіток“. Маніфестація 3000 салдатів-Українців перед комітетом військових депутатів. Конфлікт між маніфестантами й комітетом.

З постанови українського товариства ім. гетьмана Полуботка відбуло ся 1 мая у Києві українське військовоє свято „Перших Квіток“. Коло 1 год. попол. на Сирецькім полі почали збирати ся Українці з ріжних частей військ київського гарнізону та салдати й офіцери, що прибули з фронту. Перед початком свята прибули на Сирець Українці-салдати, які проголосили себе українським полком ім. гетьмана Богдана Хмельницького. Сей полк прибув зі своїм вибраним полковником штабс-капітаном Путником-Гребенчуком. Ціла площа, де зібрани ся Українці-салдати, була прибрана національними прапорами, портретами Шевченка, гетьмана Павла Полуботка. На прапорах були написи: „Хай живе славне українське військо!“, „Зійшло сонце України“, „Хай живе автономія України!“ й ин. Три оркестри військової музики виконали український марш. На святї виголосено ряд промов про сучасні події і організацію українського полку. Коло 5 год. попол. зі Сирецького поля почав ся похід учасників свята. Військові українські маніфестанти пройшли по Бибіковському бульварі, В. Володимирській вул., по Хрещатику й пішли до бувшої царської палати.

Коло 7 год. увечері заявили ся салдати перед палатою, де засідав комітет військових депутатів, і заявили, що вони вже явочним порядком утворили український полк ім. Богдана Хмельницького й вибрали собі команданта полку. Салдати явили ся в походнім порядку з жовто-голубими прапорами й портретами Шевченка. До салдатів вийшли члени виконавчого комітету ради військових депутатів. Підполков. Отоцький, військовий урядник Скловский, Рябцов і Брантман звернули ся до Українців з промовами, в котрих заявили, що вони признають право на самостійну Україну, спочувають ідеї утворення українського

війська, однак думають, що зараз з огляду на настання бої у найвищій мірі небезпечно для бойової здатності армії комплектування окремих національних частей, бо се може внести дезорганізацію. Потім хотів промовити передсідатель ради салдатських депутатів Таск. Ледви він почав говорити, як з боку салдатів почулись оклики: „Геть з ним, він говоритиме проти полку, арештувати його!“... Проби приневолити слухати себе не довели до нічого й група салдатів і офіцерів відвела Таска на бік. Присутна при сїм решта депутатів, схвилювана тим, що стало ся, звернула ся до салдатів з гарячим покликком не робити насильства над товаришем, який бажає висловити свого думку, й дати йому слово, тим більше, що він — передсідатель ради салдатських депутатів, найпопулярнійша й найповажнійша серед усіх салдатів особа та яко соціаліст і демократ — сторонник ідей свободи, рівності й братерства. Слова переконання не мали на салдатів впливу й в обороні Таска виступив Українець Міхновський. Після його промови салдати згодили ся вислухати передсідателя ради. Таск у гарячій промові накликував салдатів не нарушувати дисципліни, не зраджувати (?) справи революції, не виступати проти зорганізованої української громадянської думки в особі „Центральної Української Ради“, яка висловила ся проти негайного організування полку (такої резолюції Цен. Рада не ухвалила. Ред.) й відіхати на фронт до своїх відділів. Бесідник заявив, що він прилучив ся б до жадання організування окремого полку, колиб се жадання було переведене через якісь організації, до котрих має довіре цілий народ, а не захватним способом, анархічно, як се зробили салдати. Уважаючи загалом теперішній виступ контр-революційним (?) і погубним для російської свободи (?!) й може навіть для Росії, бесідник закінчив покликком в імя свободної України (?!) й республіки відмовити ся від безумної затії та проголосив „ура!“ на честь вільного українського народу й вільної України. Промову Таска зустріли салдати мовчанкою.

В сю хвилю прибув головний начальник української військової округи ген. Н. Ходорович, який також звернув ся до салдатів з просьбою розійти ся й обіцяв скликати нараду, на яку запросять і делегатів від сих салдатів. Ген. Ходоровичеви зробили овацію.

Вкінці салдати стали розходити ся. Виборні від салдатів-Українців і офіцери разом з прибувшим командантом Цицовичем, комісаром К. Оберучевим, ген. Н. Ходоровичем і іншими пішли до головної залі палати на нараду.

Окремо від них зібрали ся на нараду члени комітету військових депутатів. Після двогодинних гарячих нарад комітет ухвалив полишити ся при попередній точці погляду. Сю ухвалу подано до відома української делегації, яка відбувала нараду, причім члени комітету полишили ся на сій нараді, не беручи участі в дискусії. Нарада тягнула ся до 2-ої год. вночі. Наклики К. Оберучева, генерала Цицовича й інших відмовити ся від своєї ідеї показали ся даремними. Делегати-Українці заявили, що в київськїм гарнізоні зібрано ще кілька тисяч підписів салдатів під жаданням творення окремих полків і що необхідно рахувати ся з фактом початого руху.

Супроти всього того, що стало ся, комітет депутатів військ української військової округи у згоді з Радою робітничих депутатів скликав на день 3 мая н. ст. о 1-й год. попол. в другім городськїм театрі надзвичайне обєднання зібрання військових і робітничих депутатів.

Дня 2 мая виїхала з Київa до головного команданта армії південно-західного фронту ген. А. Брусилова українська депутація з домаганнем признати „1-ий український полк ім. гетьмана Богдана Хмельницького“. У склад депутації увійшли: ген. Іванов, представники ради клубу гетьмана Полуботка Міхновський і В. Павленко, представник української фракції салдатських депутатів і три представники українського полку.

(Кінець буде).

Вісти.

Українські делегати 5 армії у кн. Львова. „День“ з 10 мая (27 квітня) доносить: Представники українського зїзду делегатів 5 армії, хорунжий І. Добринин, М. Махлай та М. Рибець відвідали тимчасове правительство й передали кн. Львову декларації та резолюції зїзду. В розмові з князем Г. Львовим делегати цікавили ся відношенням тимчасового правительства до змагання Українців дістати національно-територіальну автономію. Голова міністрів відповів, що се питанне розглянуть Установчі Збори. На запитанне делегатів про відношення тимчасового правительства до українських полків князь Львов відповів, що тимчасове правительство дало вже на се засадничу згоду.

Домагання Українців від тимчасового правительства. Утворена в Петрограді Українська Національна Рада з представників українських громадських організацій і політичних партій крім поданих уже у нас домагань, звернених до тимчасового правительства про необхідність обновлення місцевих урядів на Україні та призначення комісарами й кураторами наукових округ осіб, знайомих з побутовими умовами краю, мовою населення, з місцевими економічними соціальними й національними окремінностями і т. ин., зажадала також участі представників українського громадянства у всіх комісіях, які заводить тимчасове правительство для розроблення питань загального характеру, а також у комісіях для вироблення виборчого закону до Установчих Зборів.

Відродження української преси. „Dziennik Kijowski“ з дня 27 (14) квітня доносить: Незабаром почне виходити у Києві новий демократичний український денник „Народна Воля“, який має бути речником селян і робітників. Сю часопис видаватиме Центральний Кооперативний Комітет коштом українських кооперативних спілок. На редактора „Народної Волі“ Центральний Кооперативний Комітет вибрав д. М. Ковалевського. — В Одесі почала виходити українська газета „Українське Слово“. — В Ольгополі (Поділе) — газета „Народні Бажання“. — В Умані Союз українських автономістів видає часопис „Вільна Україна“. — У Харкові появил ся орган місцевої організації української с.д. „Робітник“. — „Кієвская Мысль“ з дня 3 мая (20 квітня) повідомляє: 1 мая (18 квітня) у Києві вийшло перше число органу центрального комітету партії соціалістів „Боротьба“. У Києві, як уже знаємо, виходить денник „Нова Рада“, орган авт. федер., „Вісти з Української Центральної Ради“ й „Робітничая Газета“ — орган укр. соц. дем.

Директором київського „Педагогічного Музею“ — Українець. „К. Мысль“ з дня 3 мая н. ст. доносить: Директором „Педагогічного Музею“ іменовано помічника куратора київської наукової округи В. Науменка.

З Центральної Української Ради. „Кієвская Мысль“ з дня 3 мая (20 квітня) повідомляє: 5 й 6 мая у педагогічнім музею відбудуть ся загальні збори Української Центральної Ради. На засіданню будуть розглядати ся питання: статут центральної губерньської й повітових українських рад, вибір представників до загальних і городських самоуправ, справа устроєння „дня національного фонду“, організація союзу народів на основі національно-територіальної автономії.

Націоналізація органів самоуправи на Україні. „Утро Росії“ з 26 (13) квітня доносить з Київa: На зїзді повітових комісарів заявлено, що усю київську губернію зорганізовано на нових основах, а громадським інституціям дано новий напрям. Зїзд прийняв такі назви органів самоуправи: „Сільська рада“, „Містечкова рада“, „Повітова рада“.

Організація Київщини. „Русское Слово“ з 11 мая н. ст. подає в телеграмі з Київa: По відомостям губерньського виконавчого комітету в київськїй губ. нема ніодного села, де б

селяне не були зорганізовані в союзи й ради. Скрізь переведено вибори виконавчих органів цих організацій, які правильно функціонують, а також зреформовано сільські адміністративні установи.

Конференція українського студентства. „День“ з 5 мая (22 квітня) доносить з Києва: В будинку педагогічного музею відкрила ся конференція української шкільної молоді вищих шкіл Росії. Прибули делегати від Українців Петрограда, Томська, Катеринодари, Харкова, Ростова на Дону й інших міст. Конференція триватиме кілька днів. Буде обговорювати ся питання про організацію українського союзу шкільної молоді, про відношення до Росії й Галичини і т. ин.

Ухвали зїзду у. с. р. В доповненню до поданої в попереднім числі вїстки про зїзд українських соц. рев. подаємо за „Русск-им Словом“ з 8 мая (25 квітня), що в аграрній справі партія у. с. р. признає остаточною цілю цілковиту соціалізацію землі, тепер же буде настоювати на переданню всіх кабінетських, удільних, монастирських та приватних ґрунтів на Україні в український земельний фонд. Поділ земель з фонду має бути опертий на переданню землі в користанню працюючому люду через громадські організації. — До часу переведення в життє земельної реформи тимчасове правительство повинно захищати всі приватні операції землею й поробити енергічні кроки для припинення варварського нищення ліса. — У відношенню до тимчасового правительства зїзд ухвалив підтримувати його остільки, оскільки його політика буде відповідати інтересам працюючих мас. — Оборону держави зїзд признав необхідною доти, доки центральні держави не зречуть ся анексієних плянів. На мирній конференції повинні по думці зїзду бути й представники недержавних націй.

Терещенко до Грушевського. „Кіевская Мысль“ з 25 (12) квітня доносить: Проф. М. Грушевський дістав від міністра фінансів М. Терещенка таку телеграму: „Звертаю ся до Вас з щирим проханням співділати для успіху позички волі. Ваш поклик до всіх Українців, які зібрали ся на конгресі, а також шляхом друкованого слова з запрошенням підписувати ся на позичку сильно поміг би спільній справі“. Ся телеграма прийшла вже по закриттю українського конгресу.

Телеграма Брусилова до виконавчого комітету у Києві. „Русская Воля“ з 4 мая (21 квітня) подає таку телеграму П. Т. А. з Києва: Предсідатель виконавчого комітету одержав від Брусилова отсю телеграму: Прошу передати мій гарячий привіт і найкращі бажання усім горожанам Києва. Армія південно-західного фронту, що боронить 3-й рік чудової України з її головним осередком Києвом, в перший день спільної урочистости усієї Росії в память свободи, рівности й братерства готова положити свої голови, щоб оборонити свій дорогий Рідний Край і не допустити ворога в його межі“.

Вистава в користь Галичан. „Новое Время“ з 1 мая (18 квітня) доносить з Києва: Відкрила ся вистава „Штука Буковини й Галичини“. На виставу доставлено оригінальні зразки народньої творчости з завойованих „руських“ земель Австрії й артистичні вироби фронтоних майстрів земського союзу — коври, вишивки, дорогоцінні річі й інші. Виставу зорганізували городський і земський союзи в користь потерпівшого від війни населення Галичини й Буковини.

Українська проповідь у київськїм Соборі. „Новое Время“ з 1 мая (18 квітня) доносить з Києва: Перший раз у Софійськїм соборі в часі літургії виголошено проповідь в українськїй мові.

Богацький начальником київської повітової міліції. „Кіевская Мысль“ доносить, що Рада при повітовім комісарі вибрала командантом міліції київського повіту запасного надпоручника П. Богацького, який недавно повернув з Наримського краю, куди його заслано за політичну справу. Помічником команданта міліції вибрано інжиніра-механіка Ковенка, одного з визначних діячів „Люботинської республі-

ки“ в 1905 р. Він увязнений був за політичну справу, втік був з вязниці, а потім його знов арештовано. Ковенко заявив, що належить до українських соціалних демократів. (Богацький був перед війною редактором українського журналу „Українська Хата“. Ред.)

Окружні комітети Ради робітничих і салдатських депутатів. „Кіевская Мысль“ з 28 (15) квітня доносить: Київська Рада робітничих та салдатських депутатів дістала від петроградської Ради таку телеграму: „Згідно з ухвалою загально-російської наради рад робітничих і салдатських депутатів про організацію окружних комітетів виконавчий комітет пропонує вашій Раді перебрати на себе ініціативу скликання окружного зїзду й утворення окружної організації, коли у вашій області ще не утворена для сього спеціальна організація. Окружний зїзд треба скликати в найближшій часі. Делегатів на зїзд вибирають безпосередно місцеві ради. До участі в зїзді треба притягнути селянські організації, організації армії та фльоти. Область складається з полтавської, курської, воронізької, чернігівської, купянського повіту харківської та київської губернії“. Рада робітничих депутатів постановила скликати краєвий зїзд не пізніше 20 квітня.

Окружний народній банк. „Новое Время“ з 30 (17) квітня доносить, що харківська конференція в справах дрібного кредиту ухвалила зорганізувати в Харкові акційний окружний банк товариств взаємного кредиту з основним оборотним капіталом 3 мільони рублів. Область діяльности банку обіймає, як доносить „Южний Край“, губернії: харківську, полтавську, катеринославську, воронізьку, таврійську, херсонську й курську.

Українська маніфестація в Пятигорську. „Утро Росії“ з 12 мая (29 квітня) доносить з Пятигорську: Відбула ся грандіозна маніфестація пятигорських Українців. Віяли прапори з написами: „Хай живе вільна Україна“. Українську Раду вітали всі місцеві національні організації й політичні партії. З станиць приходять прошення про відкриттє українських шкіл.

Селянський зїзд у Василькові. „Утро Росії“ з 9 мая (26 квітня) доносить з Києва: У Василькові відкрив ся численний повітовий зїзд селян під проводом члена другої Державної Думи Зубченка. Ухвалено резолюції про те, що удільні, державні, монастирські, церковні та приватні землі треба передати без викупу народови. Остаточне урегулювання земельного питання переведуть Установчі Збори. Зїзд постановив жадати заведення федеративно-демократичної республіки в Росії та національно-територіяльної автономії для України.

Свято в честь Т. Шевченка. „Русское Слово“ з 1 мая н. ст. доносить з Полтави під датою попереднього дня: Україна сьогодні шанує память свого великого письменника Тараса Шевченка. На соборній площі розтаборили ся кінні й піші війська гарнізону, юнкери віленської воєнної школи, кадети полтавського кадетського корпусу, учні середніх наукових заведень, народніх шкіл, представники земства, міста, громадянських організацій, 2000 виборних від селян губернії і величезні товпи народу. Серед товпи гарно вибивали ся портрети письменника, прикрашені цвітами й національними прапорами та групи учасників у національних костюмах. Тут відправлено панахиду, по скінченню котрої розпочав ся грандіозний похід з музикою і співом до памятника иншого письменника Івана Котляревського, де виголошувано промови та співано українські пісні.

Українська маніфестація у Сквирі. „Dziennik Kijowski“ з дня 27 (14) квітня доносить: У Сквирі відбула ся недавно українська маніфестація, зорганізована „Просвітою“. Несли дванадцять національних прапорів і портрет Тараса Шевченка. Духовний Линчевський виголосив до маніфестантів промову по українськи. Коло міської управи промовляв президент міста д. Стефанівський. По розв'язанню походу в міськїм городі відбуло ся віче.

Російські централісти дискредитують українських „шовіністів“. Дуже рухливим і популярним серед широких верств українського населення діячем є ветеринар Олександр Степаненко. Останніми літами жив Степаненко у Києві, брав визначну участь у кооперативнім русі й належав до головних кооперативних організацій у Києві. Завше виступав на українських з'їздах і з чисто українською упертістю пропагував безкомпромісові українські гасла. Ясна річ, що під час революції Степаненко почав відогравати визначну роль, був вибраний до головних громадських організацій Києва й губернії та брав діяльну участь в улаштуванні ріжних українських з'їздів. Ся рухливість Степаненка, який випереджував у своїй організаційній діяльності місцевих централістів Росіян, мулила їм очі й вони рішили дискредитувати Степаненка, кидаючи на нього тінь посереднього співробітництва з охранкою. А саме якийсь Павлюк, як доносить „Русское Слово“, мав давати якісь інформації охранці, а про се мав знати Степаненко й ще десятках українських „шовіністів“. Як справа в дійсності представляється ся, ми не знаємо, але певні, що Степаненко та його товарищі невинні в тій афері та що напад на них російських централістів подиктований ворожим відношенням до тих Українців, які не хотять танцювати під московську гармонійку.

Справа з пам'ятником Катерині II у Катеринославі. Виконавчий комітет видав розпорядок скасувати пам'ятник Катерині II. Фігуру з пам'ятника гадали умістити в краєвм музею, але населення й салдати спротивили ся сьому й зажадали, щоб її відправили на брянську фабрику зброї для перелиття на гранати. Сьому жаданню не задоволено, а пам'ятник постановлено примістити в музею.

В справі нової управи Галичиною й Буковиною. Як доносить „День“ з дня 5 мая (22 квітня), до комісара Д. Дорошенка буде належати заспокоєння культурних і економічних потреб населення окупованої Галичини й Буковини. Комісар буде підлягати головному командантові південно-західного фронту. Тимчасове правительство полишає собі також безпосередню владу над комісаром.

Про відшкодування для України за Сибір. „Новое Время“ з 9 мая (26 квітня) подає, що на харківському українському губернському з'їзді деякі промовці підносили, що Україна не лише повинна дістати автономію, але також якийсь відшкодування зате, що вона не могла користатися з Сибіру й інших окраїн Росії. Російська міць, казав один з промовців, сотворена завдяки українським козакам і нащадки сих козаків повинні дістати принаймні щось за здобуте ними для Росії.

1 мая в Росії. По цілій Росії дуже урочисто святковано сього року день 1 мая по новому стилю. У святі скрізь брало участь не тільки робітництво, а також військо й інші верстви населення. В містах на Україні, як Київ, Одеса, Севастополь, Харків, Полтава, Катеринослав, Пятигорськ і инш. в маніфестаційних походах взяли визначну участь українські організації з своїми національними прапорами та співами українських національних пісень. Також поза межами України — в Петрограді й Москві — Українці брали в маніфестаціях окрему участь. „Кіевская Мысль“ подає ось що про участь Українців в святі 1 мая: У величній маніфестації 1 мая видко було гірську батарею, яка проходила з червоними й українськими прапорами. Командант батареї з українськими відзнаками, на білім коні, також прикрашеним блакитно-жовтими стяжками, їхав у супроводі хорунжого Українця. В поході професійних спілок узяти участь робітники фабрики Гретера, фабрики зброї, дніпрові плавби, річних вартатів, соціалістичних партій, українських, чехословацьких, польських, і жидівських соціалістів, пожежарні команди і т. ин. Величезний похід українських робітників переходив з прапорами вільної України з привітанням української соціал-революційної партії та української соц. дем. партії. З рядів українських робітників ніс ся бадьорий спів: „Душу, тіло ми положим за свою свободу“.

Про спосіб розв'язання земельної справи на Україні. Як доносить „Русское Слово“ з 30 (17) квітня з Києва, україн-

ська радикально-демократична партія, обговорюючи земельне питання, признала, що землі приватних власників повинні перейти в національний земельний фонд за плату, бо примусове вилучення земель від власників безплатно передовсім загрожувє країні великими комплікаціями під економічним і фінансовим оглядом. Крім того таке розв'язання справ може викликати великі неприяності, які без сумніву постраляють ся використати на свою користь вороги української автономії й федеративного ладу в Росії. До відомости партії дійшло, що деякі селяне висловлюють ся за таким порядком викупу землі: в кого більше землі — для того менша викупна плата, в кого менше землі — для того більша плата. Партія признала таку ідею правильною і принципиально одобрила такий порядок переходу землі до працюючого народу,

Не подобається ся. Майже всі українські з'їзди, які відбули ся у Києві, прийняли ухвали про заборону спекуляції землею и иншими добрами на Україні. Се домагання подиктоване інтересами українського народу й краю, викликає невдоволення напевно у Поляків і Жидів, бо їм подекуди невдоволення було скуповувати земель. Дивно тільки, що се невдоволення дістало ся на сторінки „Кіевск-ої Мысли“, яка містить таку замітку з сього приводу (з 28 [15] квітня): Український національний з'їзд з 8 квітня прийняв між иншим таку резолюцію: „Український національний з'їзд постановляє жадати від тимчасового правительства: а) видати заборону продавати та заставляти ґрунти й ліси, а також заборону довготермінової аренди ґрунту й заборони нищення лісів; б) заборону продажі, заставу та довготермінової аренди природних багатств у надрах землі (вугля, руди і т. ин.); в) продажі й заставу та довго термінової аренди фабрик. Жадати, щоб сі заборони уважали ся дійсними на цілій території України від 1 марта 1917 р. до того часу, коли кожде з сих питань розв'яжуть Установчі Збори“. Редакція дістає листи авторів, які „відмовляють ся вірити тому, щоб резолюцію такого роду міг прийняти серйозний (?) з'їзд“. Деякі навіть висловлюють переконання, що ся резолюція апокрифічна (?) та складена кимсь, щоб „еконпромітувати“ українську справу (?).

Проти самовільного захвату земель. „Русское Слово“ з 28 (15) квітня доносить з Києва: До ради робітничих депутатів вплинув ряд скарг місцевих поміщиків на самовільство селян. Поміщики скажують ся, що селяне самовільно рубають поміщицькі ліси, забирають землі і т. д. З приводу тих скарг рада прийняла таку принципиальну ухвалу: „Кіевська рада робітничих депутатів заявляє, що земельну справу порішати Установчі Збори. До часу скликання Установчих Зборів права власности не можна нарушати. Рубання чужих лісів, нищення або забирання інвентаря, оранку землі і т. ин. рада робітничих депутатів осуджує“.

Кримські Татари не домагаються автономії Криму. „Утро Россіи“ з 9 мая н. ст., подаючи звідомлення з татарського з'їзду в Бахчисараю, між иншим пише, що змагання Українців прилучити до України Крим застало Татар неприготованими, що можна ждати гострої боротьби на сім тлі та що Татари боронитимуть автономії Криму. — Натомість „Русское Слово“ з 11 мая н. ст. доносить у телеграмі з Симферополя, що кримський мусульманський виконавчий комітет категорично заперечує, начеб Татари домагали ся автономії Криму.

За спільністю боротьби. На з'їзді кавказької армії, як доносить „День“ з 12 мая н. ст., виступив один матрос чорноморської флотії з такою промовою: „Я сам, Українець, сказав промовець. Під час скликання Установчих Зборів буду домагати ся самоозначення України, а також буду вітати такі самі домагання инших народів, що заселяють Росію. Але тепер наша спільна вітчизна вимагає єдности всіх її синів... Забудьмо всі партійні ріжниці та зєднаймо ся в боротьбі проти спільного ворога. А потім виставимо наш гасла демократичної республіки, землі й волі і самоозначення національностей“. Добродушний матрос не здає собі

справи, що „потім“ буде пізно, як тепер Українці й інші народи не самоозначать ся.

Смерть Ів. Алчевського. Знаменитий, загально знаний в Європі й Америці український співак Іван Алчевський, артист петроградського державного маріїнського театру, помер у Баку, на Кавказі, дня 10 мая. Російські часописи присвячують Алчевському дуже теплі й великі посмертні згадки.

Против української мови в церковнім богослуженню. „Новое Время“ з 4 мая (21 квітня) доносить у замітці „Українці й архієпископ Антоній“: Харківський український організаційний комітет звернув ся до архієп. Антонія з просьбою дозволити уживання „малорусекаго языка“ в церквах, що підлягають Антонієви. Як доносить „Южный Край“, архієп. Антоній звернув Українцям їх прохання з отсею резолюцією: „Завше дозволяю і дозволяю всім священникам, які забажають того, читати по „малоросійськи“ великодні евангеліє, але служення служби божої ані у великоруській ані в „малоросійській“ мові ніколи не дозволяю. Всі великі нації молять ся не в тій мові, в якій говорять на ринку, а „Малороси“ не можуть терпіти „малоросійського“ евангелія(?) і не беруть його, коли їм його дарують“. До сього можемо додати, що Антоній наслідком протестів Українців усунув ся в затише монастирської келії.

Агітація за внутрішньою позичкою в Росії. В цілі за певнення успіху позички в пам'ять свободи правительство й громадські організації провадять дуже оживлену агітацію серед населення, випускаючи між иншим відозви в сій справі на мовах всіх народів, що заселяють Росію. Який успіх має ся агітація, видно з того, що у Києві по донесенню „Русскаго Слова“ один лише баталіон станціонованого у Києві війська підписав на позичку суму 20.000 рублів. В пропаганді позички дуже визначну участь бере військо, улаштовуючи в сій цілі демонстраційні походи з таблицями, що закликають підписувати ся на позичку волі.

Алексінський. „Русское Слово“ з 30 (17) квітня доносить, що бувший член другої Державної Думи Г. Алексінський звернув ся до виконавчого комітету ради робітничих депутатів з предложенням своїх услуг. Виконавчий комітет ухвалив: „З огляду на виявлені факти про діяльність Алексінського комітет не вважає можливим допустити його до своїх інституцій. Як він забажає зреабілітувати себе, виконавчий комітет не відмовить ся від участі в доходженню“. Як відомо, Алексінський займав ся публіцистичним слідством. Жертвою сеї роботи був і „Союз“.

Свято першого мая в таборі Дунасердагель. Перше мая є велике свято всього робочого народу. Ми, полонені Українці, закинені злою долею в неволю, не можемо спільно святкувати зі своїми братами сього великого свята у себе на Україні, тому постановили сей день святкувати тут у полоні. На дворі легенький вітрець повіває, сонечко світить і гріє. Природа ожила; все живе. За колючим дротом скрізь зеленіє травиця, цвітуть садки, пташки співають весело, тільки у нашій таборі, мов де в безлюдній пустині, нема ні рослини, — пісок засипає очі. Великий жаль і сум обгортає, що нам доводить ся святкувати при таких неприємних обставинах сей день. Свято відбуло ся в українськім (16) бараці. Людей було повний барак. Всі чекали чогось надзвичайного. Підняла ся завіса. Перше всього присутним кинули ся в очі прапори: червоний революційний, білий і чорний. На прапорах такі були написи: на червонім „1 мая. Хай живе демократична федеративна республіка Росія! Хай живе Самостійна Українська республіка!“ — на білім, — „Геть з війною! Хай живе мир!“ і на чорнім — „Героям-Борцям, упавшим за народню свободу Вічна Пам'ять!“ Свято розпочало ся співами: „Сміло, товариші, в ногу...“, потім товариш П—ок в українській мові прочитав реферат на тему: „Чому ми святкуємо 1 мая“. Присутні дуже були задоволені рефератом. Крім того були ще деклямації: Саул і Чернець—продеклямував тов. Л., „Каменярі“—тов. П—ас, „Полковникови Романову“—тов. О—ко. Від деклямацій присутні винесли гарне вражіння. Як заспівали хором похоронний марш „Ви жертвою впали“, зробила ся в бараці велика

тиша, кожний присутній слухав сього сумного співу й пригадував собі героїв, які впали в боротьбі за кращу долю. Серце стискало ся від болю, сльози мимоволі виступали з очей і хотіло ся плакати. Після всього тов. П—ев прочитав реферат на тему дня, в яким указав ті шляхи, котрими йшли борці до здійснення соціальних ідеалів і як тепер треба робити, щоб скоріше поліпшити гірку долю робочого люду. Загалом присутні були дуже задоволені й широко дякували гучними оплесками ініціаторам сього народнього свята. Свято було по старому стилю, але краще пізно ніж ніколи.

Полонений Полтавець Н. О д а р е н к о .

В попереднім числі на стор. 351, 2 шп., 5 ряд. здолу треба справити друкарську помилку на К а н н (Cannes).

З франко-романської преси.

Ті дрібні уваги, що бодай зачіпають наш народ, порозкидані здебільшого по швайцарських дневниках. Паризький Le Journal (9 X. 1916) в статі полковника швайцарської служби Фейлера подає цікаві вражіння з загального положення військ центральних держав на східнім фронті. Як в неутрального свідка — в п. Фейлера є мова про деяке стратегічне хитання приятельських військ, зокрема на галицькім фронті. Не дивлячи ся на зусилля ген. Брусилова, все-таки „зостаєть ся ще питання, чи майбутня німецько-австрійська офензива матиме метою лише відібрання Галичини, чи багаті лани України притягнуть до себе увагу рішачою чинників“.

Друга французька газета „Le Lyon Républicain“ (18. X) друкує допис з Цюриху про віденські справи, головно про скликання парламенту. Автор, перераховуючи партії та групи австрійської політики, пише: „Одні Чехи мовчать. Німці, Поляки з Українцями домагають ся парламенту“. Хіба не мило звучить ся нова комбінація Поляків-Українців! Знову „La Nation Tchèque“ (15. IX), чеський місячник у Парижі, посвятив уступ пам'яті Ів. Франка. „З ним — каже Чеська Нація — зійшов у могилу один з найблагородніших представників Українців“. Його твори відомі й улюблені між усіма Славянами“.

З швайцарських дневників багато звертало уваги на поголоски про сепаратний мир, здебільшого на підставі статей в „Berner Tagwacht“, де є й уступ про долю Галичини й українське питання загалом. Про се я писав у попереднім листі. Щоб покінчити з сим базіканням про них, наведу ще думку постійного дописувача газети „Р'фч“, п. В. Вікторова, з його великої статі в „La Tribune de Lausanne“ з 13 вересня. Складаючи усю вагу спинення поступу в державі на чорносотенців, п. Вікторов яко ліберал пише, що се „вони зорганізували жидівські погроми, вони масакрували Вірмен, обривували Поляків і Фінляндців, кидали інсинуації на Українців... Щож, невже пани російські ліберали гадають, що зможуть задуриати голову іногородцям! Хіба нам не ясно, що найяркіші т. зв. московські демократи не що инше, як рожеві (навіть не червоні) консерватори найгіршої європейської мірки. — Женевська L'Indépendance helvétique в числі з 14 жовтня по свому звичаю розкриває гіпокритність франкофільської преси Швайцарії. Наведу в перекладі дещо зі статі „Справедливість і милосердя для всіх“. Автор, вказуючи на петицію до правительства та збирання підписів з протестом против евакуації мешканців зайнятих департаментів північної Франції, запитує швайцарську опінію: „Але чому ж таких самих заходів не пороблять ініціатори на користь збігців з східної Пруссії, Галичини, України? Чому не протестують проти скандального поведення з полоненими Німцями й Австрійцями в Росії? Відколи повстали межі християнського милосердя? Невтральна країна, як Швайцарія, що хоче зменшити всяке нещасте, не має права виявляти почуття милосердя для одної з воюючих сторін, а ігнорувати другу. Або підіймати голос протесту проти всяких злочинів або мовчати“. „Федеральна Рада, щоб зберегти рівновагу та справедливість, може прийняти петицію д-ра Текона (ініціатора протесту) лише на

умовах рівночасного протесту перед почвірним порозумінням в користь евакуованих з Прусії, з Польщі, з Галичини, з України, як також проти трактування полонених в Росії. Тепер не дивниця, чого преса романської Швейцарії так цькуе сю часопись!

„La Libre Pensée Internationale“ двічі порушує положення Українців під сей час. В числі 43 (21. X) в статі, присвяченій Вірменам, пише: „Коли Росія зрозуміє свою ролу і рівночасно з заспокоєнням Малої Азії вона принесе сюди свободу (що на нещастє дуже неймовірне), тоді всі оборонці поневоленних націй приплеснуть їй, особливо коли вона паралельно поверне волю Україні, Білорусам, Литві, Лотисам, Естонії й Фінляндії“. В другім числі (28 X) п. G. В. присвячує нотатку безоглядній мадяризації Українців на Угорщині й на підставі будапештєнських газет протестує проти знищення кирилиці в школах і заведення григоріанського календаря у всіх околицях, заселених кількасотма тисяч Українців.

На нові українські публікації на французькій мові дає Gazette de Lausanne бібліографічні замітки. В числі з 18 жовтня згадує між иншим появленне „Бюлотена національностей Росії“, видаваного в Берні в трьох мовах, і в числі з 31. X нове виданне ред. „L'Ukraine“ „Пакти й конституції України з Москвою, Швецією та кримською Ордою“. Автор першої замітки п. з. „Інородці та їх писання“ п. J.—El. D., один з редакторів „Gazette“, розглядає умови, на яких вся Европа слухатиме справедливих скарг і домагань недержавних народів. В другій замітці з приводу оголошення історичних документів газета пише: „Історія повторяєть ся; народам можуть відкрити ся перспективи й окрилити можливість. Мудрі й щасливі ті, хто знає, як треба дивити ся, рахувати й не брати мрії серця за дійсність, котра нічого не значить без меча, коли він не держить ся сильно“...

Преса посвятила багато уваги цікавій виставі образів артистів, що малювали за дозволом австрійського генерального штабу на военній області, яку відкрито в Цюріху, Берні. Тепер вона в Базелі. Надію ся поговорити докладніше про неї згодом, тепер згадаю, що з числа більш 400 образків сучасної війни є чимало з українським сюжетом. Пейсажі Галичини маляра John Quiney Adams, етюди зі Львова, Перемишля, Чернівців пензля Frédéric Pautsch або „Торгова площа в Заліщиках“ п. Max Bucherer і инші безперечно цікавитимуть нашу суспільність. Опріч праць на загальні теми спеціальна зала присвячена малярам польського легіону.

На закінченне, наведу дещо з статистики. Офіційльне звідомленне подає такі статистичні дані поштового руху Швейцарії для полонених. Від вересня 1914 р. до кінця вересня 1916 р., значить за два роки війни почта переслала цілком безплатно полоненим до Німеччини, Австро-Угорщини, Франції, Англії й Італії 171,163.563 листів і карток, 35,447.756 пакетів, 3,009.581 посилок хліба для полонених Французів, Англіїців і Росіян до Німеччини, 5,247.484 поштових переказів на суму 72,648.877 фр. 77 сент. Більші посилки, висилані з великою швидкістю залізницею, не враховані сюди. Се виходить щоденно 339.279 листів, 15.053 малих пакетів до 1 кг., 57.979 посилок до 5 кг., 8.497 грошевих переказів на суму 123.951 фр. 80 ст. (G. de Lausanne 13 X. 1916). Сума витрат, понесених мало не чотириміліоновою Швейцарією за сей період, виносить більш ніж 25 мільонів франків, а для краю з великою економічною кризою се дуже велика сума. Газети в один голос твердять, що сих жертв в імя помочи людству ніхто не жаліє. Додавмо ще, що агенція для полонених за період 15. XI. 1914 р. до 30. IX. 1916 р. подала 535.488 справок і поінформувала особисто 84.831 особу. Отже нічого дивного, що є пропозиція Ноблівєску премію мира присудити сього року Швейцарії, бо дійсно її роля ще не закінчена й без її гостинности не обійдеться ся в мирових переговорах.

Льозанна.

Б.

Виказ жертв.

На волинські школи: група полонених офіцерів-Українців табору Терезієнштадт 79 К 20 с., рядові 11 ком. 24 п., полева почта 643, 23 К 40 с.

На бойовий фонд: Українська бібліотека табору полонених Дунасєрдагель 30 К, В. Брижатиї 10 К, І. Літук 2 К, Л. Забаріло 2 К.

На волинських збігців: громада Милик 94 К 60 с. (зібраних М. Жегєстовським), громада Андріївці 64 К 80 с. (зібраних М. Тирпяком), поруч. М. Белей 10 К.

На скарб У. С. С.: П. Боечка 5 К, М. Мельник 3 К, по 2 К: А. Гук, А. Дуб, Т. Келяр, Штекель, по 1 К: А. Стельмах, М. Льондра, В. Мавич, С. Шеремета, В. Савюк, Ф. Сіташ, І. Гайтан, У. Квяк, Ю. Садницький, І. Кондрин, І. Данилів, М. Драчіч; по 50 сот.: Т. Петрів, М. Іванишин, Й. Болькач, Бяло, П. Гаїр; по 20 сот.: М. Барта — разом 30 К 70 сот.

На народні ціли: П. Таранюк 5 К, О. Цуцїв 1-29 К.

На полонених: надпор. Т. Шурак 20-40 К.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союзу визволення України:

	к.с.
1. В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича . . .	—40
2. М. Богданович. Білоруське відродженне . . .	—40
3. Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питанне . . .	1-20
4. Н. Boczkowski. Украјина а украјинска otázka. (Украјина й українське питанне). По чеськи. З картою України . . .	1—
5. Вяч. Будзиновський. Як Москва нищила Україну . . .	—60
6. М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами . . .	—20
7. Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З малюнками . . .	1—
8. Вол. Гнатюк. Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 pp.) . . .	—80
9. Вол. Гнатюк. Українська народна словєсність . . .	1—
10. Prof. M. Hruschewskij. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвизку) . . .	—50
11. Проф. М. Грушевський. Як жив український народ . . .	—50
12. Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами . . .	1-20
13. Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві . . .	—30
14. Памяткова книжка Союзу визволення України і календарь на 1917 р. з 103 іл. Ціна 250 опр. прим. . .	3-70
15. О. Кириленко. Українці в Америці . . .	—50
16. G. Stejnko. Das Problem der Ukraina. Українська проблема . . .	—20
17. О. Кобець. В Тарасобу ніч. З образками . . .	—50
18. О. Кобець. З великих днів. З образками . . .	—50
19. Др. І. Крипаневич. Українське військо. З малюнками . . .	—40
20. Dr. E. Lewuskyj, Galizien . . .	—60
21. Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини . . .	—80
22. Др. М. Лозинський. Галичина в життю України . . .	—60
23. М. Лозинський. Іван Франко. З портретом Ів. Франка . . .	—50
24. Др. М. Лозинський. Михайло Павлик . . .	—40
25. Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками . . .	Брошур. 350, в оправі 4-50
26. Наша пісня. Співаник. 20 найпоп. укр. пісень з нотами . . .	—50
27. St. Rudnyukij. Ukraina. Land und Volk. Бр. 10— в полотні 12—	
28. Сім пісень. Гостинець для українських воєків. З нотами . . .	—20
29. О. Скоропис-Иолтуховський. Значінне самостійної України . . .	—20
30. Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи . . .	—30
31. М. Trotzkuj. Die ukrainische national-politische Bewegung . . .	—50
32. М. Троцький. Литовці . . .	—40
33. V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи) . . .	1—
34. Др. А. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . .	—80
35. Чужинці про українську справу . . .	—40
36. Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск . . .	Бр. 1— в опр. 1-50
37. Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарським відродженню . . .	—20

На жаданне висилаєть ся поштовий чек ч. 107.090.

Шукаєть ся учителя або учительки української мови.

Звертати ся письменно до Lilly Skala, Wien XVII, Ortleibg. 34.

Дуже просимо наших читачів, які не складають комплектів, прислати нам число 7-8 Вістника з 1914 року. Адміністратія.

Зміст: М. Троцький. Український рух і російський централізм. — М. Лозинський. Житте і діяльність Івана Франка. III. — Українські зїзди в Росії. — Жадання Українців у Москві. — Проти націоналізації школи на Україні. — З приготувань до складання Установчих Зборів. — Н. В. Відозва чеських письменників до чеської парламентарної репрезентації. — В. Т. Політичний огляд. — До історії українського полку ім. Богдана Хмельницького. — Вісти. — В. З франко-романської преси. — Виказ жертв.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.